

נתיבות צדק

אמרות וחידושי תורה לפרשת השבוע וענינא דיומא

בס"ד

סוכות

כולנו בעזרת ה' נזכה לשבת בסוכה ולקיים מצוות סוכה, וברור שהכוונה הראשונה זה לקיים מצות ה' שציוונו לשבת בסוכה לזכר ענני הכבוד או הסוכות ממש שבנו כשיצאנו ממצרים.

ולפני שנבוא לשבת בסוכה שכל כך טרחנו בבנייתה, חובה עלינו להתבונן בגודל מעלת וקדושת הסוכה. רבינו ראש הישיבה זצוק"ל הביא בשיחה את דברי הגאון על הפסוק "וה' ברך את אברהם בכל" (בראשית כד א) שככתב שבפסוק זה מרומז הציוויים שנצטוונו במצות סוכה.

ב' – בסוכות תשבו שבעת ימים.

ב' – כל האזרח בישראל ישבו בסוכת.

ל' – למען ידעו דורותיכם כי בסוכת הושבתי את בני ישראל. (ויקרא כג מב – מג).

וזה מבואר במדרש שהקב"ה אמר לאברהם אבינו אתה אמרת "והשענו תחת העץ" חייך שאני פורע לבניך וכו', ובארץ מנין "בסוכות תשבו שבעת ימים".

וביאר רבינו ראש הישיבה, שבסוכה נאמרו שלשה ברכות שכל אחת מרומזת בפסוק אחר.

בפסוק "בסוכות תשבו שבעת ימים", מרומז ענין האושפיזין שזוכים בו בסוכות, שחויץ ממצוות סוכה, זוכים שהאושפיזין יושבים עמנו בסוכה.

ובכף החיים הביא את מאמר הזוהר וז"ל: "תא חזי בשעתא דבר נש יתיב במדורא דא צלא דמהימנותא, שכינתא פרסא גרפאה עליה מלעילא. ואברהם וחמשה צדיקייא ודוד מלכא שוין מדוריהון עמיה, הדא הוא דכתיב "בסוכות תשבו שבעת ימים".

רבינו ראש הישיבה היה מקפיד לומר את נוסח הזמנת האושפיזין גם בערב וגם בבוקר, והיה אומר את הנוסח המצויין בספר "יסוד ושורש העבודה, וציין בצחות שזה הפעם היחידה בשנה שעושה בדיוק כמו שכתוב ב"יסוד ושורש העבודה. ואמר שיש שאומרים שאם לא מזמינים אותם הם לא באים. וכשאמר את נוסח האושפיזין בכניסתו לסוכה בלילה הראשון, היה אומר את הנוסח בניגון וברגש גדול ועצום.

הפסוק "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות – מרמז על מצוות ישיבת סוכה.

והפסוק למען ידעו דורותיכם כי בסוכות וגו', נרמז ענין רוח הקודש שאפשר לזכות לו ע"י מצוות ישיבת סוכה. ש"דעת" אומר רש"י (שמות לא) זהו רוח הקודש, ורבינו בחיי כתב בכד הקמח שמצות סוכה מביאה לרוח הקודש, וזה "למען ידעו דורותיכם".

זהו הסוכה, אושפיזין, רוח הקודש, בצילו של הקב"ה, ובספרים כתוב שנמצאים בתוך המצווה.

בשפ"א (עניני סוכות) הביא בשם הזוה"ק דבתוך הסוכה אנו בבחי' אשרי יושבי ביתך וגו', ובשם הגר"א ז"ל איתא עה"פ הביאני המלך חדריו וגו' דקאי על סוכה, עכ"ד, כלומר, דזהו בבחי' ביתו וחדריו של הקב"ה, ולכאן' היינו משום שיש בסוכה השראת השכינה, ויש ג"כ רמז לזה בפסוק "ואני ברוב חסדך אבא ביתך אשתחווה אל היכל קדשך וגו'", "אל היכל" עם הכולל והאותיות בגי' סוכה, שהיא בבחי' היכל קדשך.

שנלך לשבת בסוכה נדע איפה ואם מי יושבים! – בצילו של הקב"ה יחד עם האושפיזין, ומשם שואבים רוח הקודש!!

ולכן אנו מוצאים בספרי רבותינו את הקפידה הגדולה בשמירה על קדושת הסוכה, הגאון רבי חנוך העניך קרלנשטיין זצוק"ל מביא בספרו, וז"ל: בס' ראשית חכמה שכתב וז"ל, ומורי ז"ל הרמ"ק היה נוהג שלא לדבר בסוכה כי אם בדברי תורה, כי מצות סוכה קדושתה גדולה.

באליהו רבא על שו"ע או"ח כתב וז"ל, ראיתי מבני עליה שהיו מנשקין את הסוכה בכניסתם וביציאתם, והכל לחבב המצוה, וכן יזהר מאוד שלא יכעוס בסוכה, משום דכל זה הוי בזיון לסוכה וקדושתה, "וצריך ליישב בה בדרך ארץ כמו שיושב בפלטין של מלך", עכ"ל.

וכן בס' פלא יועץ (ערך סוכה) כתב וז"ל, ולו חכמו ישכילו כמה חביבה מצוה זו בין לפי הפשט, והיא העומדת לאדם לכפר במקום גלות, ובין לפי הסוד גבהו סודותיה, ומעט אשר השיגה ידיעתנו הוא שהשכינה פורשת כנפיה עלינו, והאם רובצת על האפרוחים ושבעה אשפיזין עלאין אור ניצוצי נשמתם שוכנים שם, אשר מטעם זה גדלה קדושתה כקדשת בית הכנסת, ומטעם זה אסרו לנהג בה מנהג בזיון, וכל שכן שחוק וקלות ראש, ואמרו על האר"י ז"ל שהיה נזהר שלא לדבר שיחת חלין תוך הסכה. ובוודאי שמי שנזהר לקבע דירתו וישיבתו בה כל שבעת הימים בקדשה ובטהרה באימה ויראה ושמחה רבה כדת מה לעשות, קונה קדשה ותוספת הארה בנפשו רוחו ונשמתו, ומצא כדי גאלתו לכל השנה לעבד את בוראו עבודה תמה".

ובמשנה ברורה כתב ה"חפץ חיים": כתב "ולפי שקדושת הסכה גדולה מאוד ראוי למעט בה בדברי חול, ולדבר בה כי אם קדושה ותורה, וכן שכן שיהיה זהיר מלדבר שם לשון הרע ורכילות ושאר דיבורים האסורים"

ובכף החיים הביא, יזהרו שלא יכנס גוי לסוכה.

רבינו ראש הישיבה היה מעורר הרבה על גודל קדושת הסוכה, ומה שאפשר לקבל מהישיבה בסוכה, והיה משריש תמיד שהסוכה היא בית ה', צילא דמהמינותא, קדש קדשים, ומצד שני היה מזהיר שאדם במעשיו ובדיבוריו בסוכה יכול להחריב את הסוכה! והיה נזהר מאוד בדיבורים שדברו בתוך הסוכה. והיה אומר שהאדם בהנהגתו קובע את קדושת סוכתו.

משקיעים כל כך הרבה בבניית הסוכה, כמה דמים משקיעים בסוכה... וכמה טרחה טורחים בבנייתה, ובפארה, והנה אם יבוא מישהו עם פטיש גדול וישבור לנו את הסוכה, כמה נצטער, ונקפיד על אותו אחד – רשע, כל כך הרבה טרחתי והשקעתי וככה אתה שובר...

והאמת היא שכך בדיוק צריך להסתכל על מי שמדבר לשון הרע בסוכה!! הוא הורס ומחריב לנו את קדושת הסוכה!! כן, הדפנות נשארו עומדים, והסכך עומד על מקומו, ושום קישוט לא זז ממקומו... אבל נפגמה קדושת הסוכה! וכל לשון הרע וכל דיבור אסור וכל התנהגות שאינה... מחריבה את קדושת הסוכה!!

כל אחד יכול לקדש את הסוכה שלו, ע"י קיום מצוות ולימוד תורה או ח"ו להחריב את הסוכה שלו!!

פעם כשדיברו על קדושת הסוכה, סיפר רבינו ראש הישיבה, כשהגרש"ז אויערבך הלך לבקר את ה"בית ישראל" זיע"א בסוכתו, התבטא שעל הקירות של הסוכה רואים שם הוי-ה. וסיים ראש הישיבה: אנחנו לא מבינים לראות כאילו דברים, אך להרגיש כל אחד יכול להרגיש את קדושת הסוכה.

קשה לתאר במילים איך שרבינו ראש הישיבה היה חי מהסוכה. והיה מקפיד בכל רגע שיכל לשבת בסוכה וכמה שפחות לצאת מהסוכה, בשנותיו האחרונות היה מספר בערגה על שנותיו הצעירות

באשדוד, שהיה יושב בסוכה ולומד, והיה לו מאוורר, אבל איזה גשמעק זה היה לשבת בסוכה וללמוד... מה יש יותר מזה, וכשהיה מתאר זה היה נשמע כמו אדם שמספר על לידת בנו בכורו אחרי שנים רבות של ציפייה... והיה מזרז בחורים ואברכים – תנסו את זה אתם איזה שמחת יו"ט יהיה לכם... וסיפר על הרב מפונוביז' שלא היה יוצא מסוכה, ובהתחלה היו עושים את כל התפילות בסוכה, ואני לא יודע למה הפסיקו עם זה.

בסוכות תשס"ח. הרגיש מאוד לא טוב, ושתה מחוץ לסוכה, והתאונן ואמר: שנים שלא טעמתי טיפת מים מחוץ לסוכה.

כשאמרתי לרבינו ראש הישיבה בסוכות בבוקר על משהו מסוים שב"ה שהסתדר שאם לא זה היה יכול להרוס לו את השמחת יו"ט, ואמר, אם יושבים בסוכה ולומדים, קשה מאוד להרוס את היו"ט!! אתה צדקת בחשבון שלך, אבל להרוס את היו"ט שאפשר ללמוד בסוכה, מאוד קשה להרוס!!

את החביבות שלו לסוכה היה ניתן לראות באופן שהקפיד וחרד על הגוי סוכה, והקפיד מאוד שהסוכה תהיה נאה ביותר, והיה מקפיד שהבדים יהיו מגוהצים יפה, ובשעת תליתם היה אומר "לשם גוי סוכה, והיה משתדל בעצמו לתלות את הגוי סוכה, אך גם כשהנכדים תלו את קישוטי הסוכה היה נוכח בשעת תליתן והיה אומר בדיק איפה לתלות כל דבר, ובאיזה סדר, ושיהיה רוח שווה בין כל פרח וכו' וכו', והשתדל לסייע בזה בעצמו. ואמר לי שאת הרגש לזה קיבל מירושלים, ובצעירותו השקיע על זה שעות רבות, שיצר בידיו פרחים מגיליונות נייר בשיטת חיתוך מיוחדת, ואמר פעם, שאינו מתחרט ע"ז ואח"כ אמר, אבל אולי זה רק הרגש... אבל זה הרגש אמיתי של מצווה...

ואמר גוי סוכה צריך להיות בדברים קדושים, פסוקים, או תמונות של גדולים, לא שטויות. וביקש שיקנו לו תמונות יפות של החזו"א והרב מבריסק, הסטיפלער, הרב שך ור' חצק'ל והרב זצ"ל מפונוביז'. והיה מקפיד שאת תמונותיהם של רבותינו זיע"א יתלו לפי סדר השנים.

והיה מקפיד להכניס כלים נאים לסוכה, והיה לוקח מכלי הכסף שהיו בביתו והיה מניחם בסוכה לגוי סוכה. את החביבות שלו לסוכה היה ניתן לראות במחזה הנורא כשהיה נפרד מהסוכה, הוא היה מנשק בהתרגשות את כותלי הסוכה, לא שייך לעלות את המעמדים הללו בכתב... אשרי עין ראתה... הלא למשמע אוזן דאבה נפשנו...

ולפני זה דיברנו על הענין הזה ואמר: בבריסק מסתמא לא היו עושים את זה, שהרי טבע האדם שהמעשים שהוא עושה זה יותר מההרגש האמיתי שלו, וא"כ חסר באמת, ובבריסק זה לא התאים. ואמר: מי שלא מרגיש באמת הרגש לנשק את הדפנות של הסוכה, שלא יעשה את זה.



בסוכות אנו באים תחת כנפי השכינה – ובמצב זה יש הנהגה מיוחדת של רחמים

רבינו ראש הישיבה אמר בתו"ד בשיחתו במוצאי יום כפור: הגמרא (ב"מ פה' א') מספרת שהיה עגל שהובילו אותו לשחיטה, "אזל תליא לרישיה בכנפיה דרבי", אומר רש"י, "החביא את ראשו תחת כנפי כסותו", העגל התחבא תחת כנפי כסותו של רבי, "וקא בכי" – העגל בכה, כנראה שמי שמבין את השפה של העגלים יודע מה זה נקרא בכי של עגלים, "אמר ליה זיל לכך נוצרת" – רבי אמר לעגל לך, הקב"ה ברא אותך לשחיטה, לך.

אומרת הגמרא "הואיל ולא קא מרחם ליתו עליה יסורין" – רבי קיבל יסורים הרבה שנים בגלל המעשה שהוא לא ריחם על העגל.

הקשה הגאון רבי אשר קלמן בארון מנהלה הרוחני של ישיבת פונוביז' בליטא, מדוע רבי קיבל יסורים, הרי כך הקב"ה ברא את הבריאה, רבי ענה לו תשובה ברורה, הבורא עולם ברא את העגלים לשחיטה, זה הבריאה שלהם, זה מה שהקב"ה רוצה שיעשו איתם, אם כן למה מגיע לרבי שנים כאלה קשות של יסורים בגלל מה שהוא אמר, הוא הרי עשה את רצון הבורא, זוהי קושיא עצומה.

ואמר רבי אשר קלמן, העגל אמנם המהלך שלו שישחט, אבל פה חז"ל אמרו יסוד חדש, לא מדובר כאן לרוץ להציל את העגלים, אבל כאשר העגל בא ומתחבא תחת הכנפיים שלך, העגל בא והתחנן תחת הכנפיים שלך, בכזה מצב, יש הנהגה מיוחדת של רחמים! על זה לא נאמר "לכך נוצרת, באופן כללי "לכך

נוצרת", אבל אם עגל בא ונכנס תחת הכנפים – תחת הכסות של רבי, ובוכה, יש הנהגה אחרת עם העגל הזה, בעגל הזה נוהגים אחרת, עליו מרחמים!

אומר רבי אשר קלמן, אנחנו אומרים בנעילה "יחביאנו צל ידו תחת כנפי השכינה", אחרי יום כפור בא סוכות, ידוע שהסוכה נקרא "צלא דמהימנותא", כתוב "שכינתא פרסא גרפאה עליה", כביכול השכינה פורסת את הכנפים עלינו!

אם נגזור משהו על האדם בנעילה, כך היא הנהגת שמים, אבל אצל מי שמתחבא, אם אדם בא להתחבא תחת הכסות שלך ובוכה, לאדם כזה יש הנהגה אחרת! זה היסוד של ר' אשר קלמן, ואפשר להבין את זה. למי שמתחבא אצל הקב"ה, הוא לא בשום מקום אחר, הוא רק בורח אליו – הוא בורח לסוכה, תחת כנפי השכינה, מי שבורח כביכול אל תחת המעיל של הקב"ה, איתו יש הנהגת רחמים אחרת!! וזוהי ההנהגה של סוכות אחרי יום כפור, אומר רבי אשר קלמן, אולי יצא לך חס וחלילה דין לא טוב בנעילה, תברח תחת הכסות של הקב"ה! תתכסה בכסות שלו ותבכה שם! שם יש רחמים מיוחדים, ועם הרחמים האלה אפשר לצאת גם מגזר דין של יום כפור.

בעת מלחמת העולם הראשונה, כשהתקרבה חזית המלחמה לעיירה ראדין, בה שכנה ישיבתו של ה"חפץ חיים", נמלטו רוב בני הישיבה ובראשם ה"חפץ חיים" לעיר סמילוביץ שבתוככי רוסיה, וכשהתקרבה החזית לסמילוביץ העתיקה הישיבה את מקומה לעיר שומיאץ. לא עבר זמן רב והחזית התקרבה לשם. לעיר הגיעה פלוגת קוזקים, שתפקידה היה לחפש עריקים ומשתמטים מגיוס. תלמידי הישיבה היו כולם בגיל גיוס, וגם אם בעתות שלום היה בחור נפטר מן הגיוס באמתלות שונות, עתה הוחמרו התנאים, וגדולה היתה החרדה מפני גיוסם של תלמידי הישיבה לצבא, ושליחתם למערכות המלחמה.

ה"חפץ חיים" קיבל על עצמו תענית, ולעת ערב שלח לקרוא לחתנו רבי צבי לוינסון, ואמר לו: אמור לבחורים שמצאתי עבורם עצה מן התורה:

כאשר דרשו אנשי סדום מלוט שיוציא אליהם את אורחיו כדי לענותם, הפציר בהם לוט לבל ירעו לאורחיו – "כִּי עַל כֵּן בָּאוּ בְּצֵל קֶרְתִּי", לאמר: מאחר שבאו להסתופף בצל קורתך, הריני אחראי לשלומם! הגע אפוא בנפשך, אם לוט שבשבתו בסדום לא היתה צדקתו מרובה ויכולתו להגן על אורחיו היתה מוגבלת, ובכל זאת הכיר בעיקרון בסיסי זה שעליו להגן עליהם ככל יכולתו – על אחת כמה וכמה אם נמסור עצמנו לחסותו של ריבון העולמים ונסתופף בהיכלו להתעלות בתורתו, ודאי שלא יעזבנו ביד מבקשי נפשנו! כיון ששמעו כך, רבתה ההתמדה בישיבה – ולא גויס אף לא תלמיד אחד!



איכה (ה' ט"ו) שבת משוש לבנו נהפך לאבל מחולנו, ובפי' קיצור אלשיך כתב: הנה משוש לבנו הוא תואר לבית המקדש שהי' משוש לבנו וכו' עכ"ל.

והנה ב"שפת אמת" (סוכות תרמז') על הכתוב באיכה (ב' ט"ו) משוש לכל הארץ, כתב וז"ל: וכמו שמקום זה נתן שמחה לכל המקומות כמו כן בזמן, הזמן שהי' ביהמ"ק קיים נתן שמחה לכל הזמנים לפניו ולאחריו, וכל מה שנמצא שמחה בעולם הוא התנוצצות מבית המקדש, וחג הזה נקרא זמן שמחתנו שע"י הסוכה מתגלה הארה משמחת בית המקדש, עכ"ל.

והמבואר בזה שביהמ"ק הוא מקור השמחה לכל המקומות, ופשוט שאף שכתב השפ"א שביהמ"ק השפיע שמחה גם לפניו ולאחריו והיתה הארה מבית המקדש, מכל מקום אינו דומה לשמחה שהיתה נובעת מבית המקדש כשהי' קיים. ולפי"ז מבואר היטב הכתוב שבת משוש לבנו, שהרי בית המקדש היה מקור השמחה.

ויתכן עוד בזה, דהנה בישעי' (נו' ז') "והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי", ויעויין בשפת אמת פ' ראה (תרסא' תרסד') שהמקדש מביא שמחה לאדם, יעוי"ש מה שביאר. ולפי"ז זהו הכתוב "ושמחתים" בבית תפלתי. ולפי"ז כשאבד המקדש אבד מקום שמחה זה, וזהו שנאמר שבת משוש לבנו.

והנה הרמב"ם בפ"ח מהלכ' לולב הי"ב כתב, בחג הסוכות היתה במקדש שמחה יתירה, ורוקדין ומספקין ומטפחין ומפוזין ומכרכרין כל אחד ואחד כמו שידוע וכו', ודבר זה הי' רק בחג הסוכות בשמחת בית

השואבה, ואשר ע"ז אמרו במתניתין סוכה (ה' א') מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו, והנה בדין שמחת בית השואבה היה דין מיוחד של ריקודין ומחולות וכמש"כ בר"מ הנ"ל, ולהלן יבואר טעם דבר זה שהי' דין של מרקדין ומטפחין. ומעתה יתכן דזהו הכתוב "שבת משוש לבנו נהפך לאבל מחולנו", שהי' בזה קינה מיוחדת על ביטול "מחולנו" ומחול זה הי' בשמחת בית השואבה.

ויתכן עוד בזה דהנה ביסוד דין ריקודין ומחולות שהיה בשמחת בית השואבה, לכאורה להמבואר שהיה בבית המקדש הלכה של שמחה יתירה בחג הסוכות, הרי יסוד החיוב הוא שמחה, ואם ישנה הלכה של שמחה יתירה, נאמר דין ריקודין ומחולות שע"י כך יגיע לשמחה יתירה, ונמצא שהריקודין הם רק כדי לעורר שמחה יתירה וצ"ע.

והנה הר"מ בהלכ' לולב שם (ה"ד) כתב מצוה להרבות בשמחה זו ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין וכו' הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות, אבל כל העם האנשים והנשים כולן באים לראות ולשמוע, ולכאורה צ"ע דמדברי הר"מ נראה שיש בזה הלכה שהעם באים לראות ולשמוע, וצ"ב בטעם הלכה זו דהרי אין דין שמחה יתירה על שאר העם וכמש"כ הר"מ ששמחה יתירה לא היו עושין כל העם, ואם כן לשם מה היתה הלכה של באים לראות ולשמוע.

ובמתניתין סוכה (פ' החליל מ"ד). חסידים ואנשי מעשה היו מרקדים לפניהם ובגמ' הגירסא בפניהם, ובתוספות יו"ט על המשניות כתב, היו מרקדין לפניהם קאי על הרואים דתנן בריש פרקין מי שלא ראה שמחת בית השואבה וכו' ש"מ דרואין היו, ומבואר בזה דהי' דין מיוחד של מרקדין לפני העם, ולא סגי במרקדין לעצמם, אלא נאמר בזה דין של מרקדים לפני העם. ואשר ע"כ משום הכי היו העם באים והיו מתקנים תיקון גדול שיוכל העם לבא, ויתקיים הדין של מרקדין לפניהם.

אכן אכתי צ"ב מהו יסוד הדין במרקדין לפניהם, ונראה דהנה במתניתין סוכה (פ"ד מ"ט), ניסוך המים כיצד וכו', היה ממלא מן השלוח הגיעו לשער המים תקעו והריעו ותקעו וכו', ופירש"י משום שמחה דכתיב ושאבתם מים בששון ויעויין בגמ' (שם נ' ב') וברש"י שם (ד"ה דברי), וז"ל ואינה מן התורה אלא לחבב את המצוות ולא דחי שבת.

והנה בישעי' ס"א י', שוש אשיש בה' וגו', כתב בפ' המלבי"ם וז"ל, "השישה" היא הפעולות החיצוניות שיעשו להוראת השמחה וכו' עכ"ל, ומבואר בזה דששון אינו רק שמחת הלב אלא גם פעולה חיצונית להראות השמחה.

ומעתה נראה דבשמחת בית השואבה לא היה זה רק דין "שמחה", אלא גם דין "ששון", והוא כמש"כ המלבי"ם פעולות להראות השמחה, ולפי"ז נראה שזהו יסוד הדין של מרקדים, דאין זה רק לעורר שמחה, אלא יסודו ועיקרו הוא פעולה חיצונית להראות השמחה, ואתי שפיר היטב הכתוב ושאבתם מים "בששון", שנאמר בזה דין "ששון" ואשר זה יסוד הדין דמרקדין.

ויתכן גם דמשו"ה היה דין מרקדין לפני העם, משום שיסוד הדין הוא לגלות השמחה לפני כל העם, ולא רק בינם לבין עצמם, ולכן נאמר דין מיוחד של מרקדין לפניהם, שהתגלות השמחה תהי' התגלות לעיני כל העם.

ושוב ראיתי בפ' שיח יצחק להגר"י מלצאן הנדפס בסידור הגר"א בתפילת ימים נוראים, "שמחה לארצך וששון לעירך" וז"ל, וששון לעירך, ששון הוא התגלות השמחה יותר מבחוץ וזה הי' בירושלים יותר מכלל ארץ ישראל כענין שאמרו מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו עכ"ל, הרי שכתב כמש"כ בביאור הכתוב ששון. ולפי"ז הא דכל העם באים לראות ולשמוע הוא כדי שיתקיים הדין המיוחד של "מרקדים לפניהם".

וגם יתכן לפי"ז הא דכתב הר"מ שם דשמחה זו לא היו עושין אותה כל מי שירצה ורק חכמי ישראל וחסידים ואנשי מעשה וכו', ויעיון בתפארת ישראל סוכה שם שכתב טעם לזה, אכן למש"כ יתכן אולי דמכיון שיסוד דין ששון הוא להתגלות השמחה, א"כ דין זה נאמר רק למי ששמח בלבו על המצוה שמחה אמיתית, אשר בזה נאמר לגלות שמחה, אבל מי שאין לו שמחה אמיתית הוי זה רק ריקודין בעלמא, וזה לא היה הדין, דכל עיקר הדין נאמר רק להתגלות השמחה, וזהו רק למי שיש לו שמחה.

אמנם דלדעת הר"מ ששמחת בית השואבה הי' שמחה יתירה מהלכ' שמחת החג שנאמרה רק במקדש (יעון בסוף קונטרס מחידושי מרן רי"ז הלוי קידוה"ח יומא סוכה) צ"ע אמאי נאמר בזה דין ששון, והרי הי' רק דין שמחה יתירה ותו לא.

והנה ברש"י שם כתב דשמחת בית השואבה היה לחבב את המצוות, ולכאורה צ"ע, דשמחה במצוה היא תולדה מחיבת המצוה, וכל מי שהמצוה חביבה עליו יותר שמח בה ביותר, וא"כ מאי שיך לומר דהשמחה באה לחבב את המצוה, דהרי אדרבה השמחה היא כתוצאה מהחיבה.

ויתכן בזה בב' אופנים, או דהי' דין מרקדין ומטפחין כדי לעורר שמחה, ואשר כידוע ע"י כך מתעורר גם חיבה ואהבה למצוה, ולפי"ז אין הביאור בדינא דמרקדין שהוא גילוי השמחה שכבר ישנה, אלא באה לעורר שמחה וחיבה. וצ"ע בזה, ויתכן עוד בזה דהתגלות שמחת החכמים לפני כל העם עוררה את העם לאהבה וחיבת המצוה, וזהו יסוד הדין דמרקדין לפני העם והוא כדי לעורר חיבתם.

ואולי יתכן שיסוד דין מרקדין בשמחת בית השואבה לא היה "התגלות שמחה", אלא ביסודו הי' זה דין התגלות חיבה, שע"י גילוי השמחה יש כאן גילוי החיבה, וגילוי השמחה הוא כלי לגילוי החיבה, ויסוד החיוב הי' לגלות חיבת המצוה ע"י גילוי השמחה, ויסוד דבר זה הוא גם לעורר חיבת הרואים ע"י שרואים חיבת המרקדים, וצ"ע.

ויתכן שגם האבלות על ירושלים יש בה גם משום גילוי חיבת המצוה שהמתאבל ומצטער מראה חיבת המקדש, דאבלות וצער יש על דבר שהוא מחבב, והמצטער ומתאבל הוא כתוצאה מחיבת המקדש, וכשם שהשמחה הוא תולדה מהחיבה, כמו כן גם האבלות היא תוצאה מחיבת המקדש.

ויתכן אולי דזהו הכתוב נהפך לאבל מחולנו, דבמקום גילוי חיבה שהי' ע"י מחול נהי' גילוי חיבה שנהי' ע"י אבל וצ"ע בזה. (מדברי רבינו ראש הישיבה זצוק"ל).

רבינו ראש הישיבה אמר בתו"ד בשיחתו במוצאי יום הכיפורים: ישנו מנהג שעושים זכר לשמחת בית השואבה, אצל ה"חזון איש" גם כן היו עושים זכר עשר דקות או חמש דקות, זה היה זכר, בסדר, זה שמחת יום טוב, לשבת בסוכה וללמוד איזה סוגיא זה שמחת יום טוב אמיתית!! על מה מבזבזים את הימים? במקום לשבת בסוכה וללמוד סוגיא בעיון, בעיון ובהבנה, נלך לחפש שמחות? לנו יש את השמחות הכי גדולות, אנחנו הגמרא אצלינו! ושם יש שמחה ואושר יותר מכל השירים שבעולם!



הושענא רבה

כתיב: "אם עונות תשמור י-ה אדני-י מי יעמוד" (תהלים קל, ג). אומר דוד המלך עליו השלום, מלאי עוון אנחנו, ואלולא היותו יתברך מלא רחמים למחול ולסלוח, לא היתה לנו עמידה בעולם. אין לנו יום בו מתגלים הרחמים העליונים בריבוי כמו ביום כפור. ונראה, שניתן למצוא בפסוק זה רמז לעניינינו, ונקדים תחילה את מה שמובא בספר "ברכת פרץ" בשם ספר "שבלי הלקט" (סימן רבי), שחסר או יתר של אחד בגימטריא אינו מעכב.

ידוע, שיום כפור נקרא היום הארבעים, ובספר "כף החיים" (אורח חיים תרסד א) כתב וז"ל: "ומיום א' דראש חודש אלול עד יום הושענא רבה הם נ"א יום. ולזה אומרים "הושענא רבה", רוצה לומר, הושע יום נא, שהוא הסיום, עכ"ל.

אומר דוד המלך עליו השלום: **אם** עונות תשמר י-ה, "אם" – בגימטריא ארבעים ואחד, דהיינו, אם ביום הארבעים ואחד שהוא למחרת יום הכפורים – "עונות תשמר י-ה", רוצה לומר, עדיין אנו מלאי עוון, שמכובד עונותינו לא זכינו לטוב חס ושלום ביום כפור, כי אז – מי יעמוד, "מי" בגימטריא חמשים ואחד עם הכולל, יום הושענא רבה שהוא היום החמשים ואחד – יעמוד לנו. וגם, שמלת "מי" מתחלקת לשנים, מ"ם ויו"ד, המ"ם, הוא ארבעים יום שעמד משה רבינו בשמים מראשון באלול עד יום כפור, והיו"ד הוא רמז לימים שבין יום כפור ל"הושענא רבה", וכפי שהבאנו שחסר אחד בגימטריא אינו מעכב.

עוד כתיב: "לדוד ה' אורי וישעי ממִי אירא". ודרשו רבותינו ש"אורי" – זה ראש השנה, "וישעי" – זה יום הכפורים. אומר דוד המלך עליו השלום, גם אחרי ראש השנה ויום כפור עדיין לא שקטה עלי נפשי, שכן **"ממִי"** – היינו מיום הושענא רבה המרומז ב"מי" – "אירא", שאף שכבר עברו עלי ראש השנה ויום הכפורים, איני יודע איך יצא עלי סוף החיתום, שהוא ב"הושענא רבה". (רבינו ראש הישיבה – שיח צדק אלול ימים נוראים סכ"ג)

* * *

רבינו ראש הישיבה היה מעורר מידי שנה לאחר יום הכפורים שגם אם עברנו בעזרת השם את הדין לטובה, אבל יש הושענא רבה! והיה מזכיר את מה שה"חתם סופר" שנפטר מיד אחרי סוכות, אמר לבני הבית שלו לפני פטירתו: "את הראש השנה עברתי טוב, את היום כפור עברתי טוב, בהושענא רבה הקב"ה שילח אותי".

ודקדק **רבינו ראש הישיבה**: במזמור "לדוד ד' אורי" שאומרים מאלול עד שמיני עצרת, דורשים חז"ל "אורי" – בראש השנה. "וישעי" – ביום הכפורים, שיושיענו וימחול לנו על כל עוונותינו".

"לדוד ד' אורי" – ראש השנה, עברתי את הראש השנה – "אורי". יום הכפורים – עברתי גם כן – "ישעי". וכעת "ממִי אירא", אני מפחד מ"מי" – זה היום החמשים ואחד, (חסר אחד זה לא לעיכובא).

בשו"ע (סימן תרס"ד ס"א) כתב הרמ"א, כתבו הראשונים ז"ל שיש סימן בצל הלבנה בליל הושענא רבה מה שיקרה לו או לקרוביו באותה השנה.

ובכף החיים כתב וז"ל: בעיקר הדין שנידון העולם עתה הוא, להמסר הפתקין שנחתמו בנעילת יום הכפורים, אותם שלא חזרו בתשובה כל הימים שמיום הכפורים עד הושענא רבה, אבל אע"פ שנמסרו הפתקים בידם לא ניתן לרשות לפעול המשפט והעונש הכתוב באותם הפתקים, עד שמיני עצרת, כדי לתת עוד זמן אל החוטאים שישוּבו בתשובה ביום ההוא של הו"ר, יום אחרון של לולב וסוכה, ואם ישוּבו יחזרו לקחת הפתקים מידם, ואם לאו אין עוד תקנה מאז ואילך וכו', אבל ודאי שאם יזדמן מי שישוּב, ודאי שיקרעו גזר דינו, ויחזרו לקחת הפתקה שלו מיד השלוחים, וראיה לזה ממה שכתב בספר הראקאנטי כי נעשה הדבר הזה באדם אחד שנסתכל באור הלבנה ולא מצא צל על ראשו וחזר בלילה והתפלל ובכה ושב בתשובה וחזר וראה צל על ראשו וחזר הצלם למקומו, ולכן כל יום הו"ר יש בו קצת דינין, אע"פ שנגמר הדין בחצות הראשון של לילה, והטעם הוא לפי שעדיין הדין תלוי עד יום שמיני עצרת, לראות אם ישוּבו בתשובה.

והדברים צריכים ביאור, דהרי גזר הדין נחתם ביו"כ לכל אדם, ולקרוע גזר דין אחרי יום הכפורים, הדרך היא כמו שכתב הרמב"ם (פ"ב מהל' תשובה), שהתשובה והצעקה יפה לעולם, וגם זה אינו מועיל בודאי אחר עשרת ימי תשובה, וגם מהני רק בתשובה וצעקה, ואם כן מהו שכתבו שיכול לבטל הגזר דין בהושענא רבא.

ועוד מבואר בדבריהם דגזר הדין של יום כפור לא מתקיים אם ישוּב עד יום הוש"ר, וצ"ב דאם כן הרי הדין נקבע לפי הנהגת האדם עד יום הוש"ר, ולענין מה נאמר גזר דין ביום הכפורים, דהרי בלאו הכי תליא בהנהגתו בהוש"ר.

הנה הביאו מה שכתב בשער בכוונות וז"ל, כמו שבעת עשיית החותם נידון העולם בנעילת יום כפור, ונחתמים לחיים או למות, כך עתה (בליל הוש"ר), שנעשה החותם השני, נידון העולם ונחתם פעם ב', אלא שאז הי' זמן הדין והגזירה והחתימה ממש, אבל עתה אינו רק ענין מסירת פתקין, אשר נחתמו בנעילת יהכ"פ. וניתנים עתה ביד השלוחים, על עונשי פורענות בני אדם.

והדברים צ"ב, דמהו דמיקרי "גזירה וחתימה ממש" שזה נעשה ביהכ"פ, והרי מכיון דיכול לחזור בתשובה עד יום הושע"ר, לענין מה הוא דאמרינן דיום הכפורים הוא זמן החתימה ממש.

וביאר בזה רבינו ראש הישיבה: דיתכן דחלוק חתימת גזר דין שבין הושע"ר מחתימת גזר דין ביהכ"פ, דעד יהכ"פ, הדין הוא דאפילו מי שנחתם לרעה ח"ו בראש השנה יכול לבטל גזר דין זה בעשרת ימי תשובה על ידי תשובה וצעקה, אכן מה שנאמר דאם שב בתשובה בהושע"ר יקרע גזר דין, אין זה ביטול גזר הדין לגמרי, אלא דנאמר בזה דין מחודש של עיכוב, שהקב"ה מעכב את קיומו בפועל של גזר הדין, וכל ששב בתשובה, הרי אע"ג שיש עליו חפצא של גזר דין, מכל מקום מעכבין מן השמים קיומו של גזר הדין, ואולי זהו מש"כ דחוזרין לקחת הפתקים, שאין בזה ביטול ועקירת גזר דין, אלט רק עיכוב לקיום גזר הדין.

ויש בזה נפק"מ טובא, דאם גוף הגזר דין קיים, ורק נאמר דין עיכוב על קיום גזר הדין, הרי שדבר זה יכול להשתנות ח"ו באמצע השנה, ויתכן שיעשה אדם מעשים מסויימים באמצע השנה, שאם הי' אז דין חדש על מעשים אלו לא היה די במעשים אלו להיות נחתם גזר דינו לרעה ח"ו, אבל מ"מ מעשים רעים אלו יש בכחם לבטל את הדין המיוחד של עיכוב קיום גזר דין, שדין שמים לענין ביטול עיכוב קיום גזר דין חלוק מדין שמים לענין להגזר דינו מחדש.

וזהו מה שכתב דהחתימה ממש הוי ביום הכפורים, וזה משום דאז הוי זה גז"ד ממש, ועד יהכ"פ אפשר על ידי תשובה ותפלה לבטל לגמרי, ובעזרת ימי תשובה הוי זה ודאי. אכן עד יום הושע"ר, אע"ג שא"א לקרוע ולבטל לגמרי גזר דין בתשובה לחודא, ואפילו גם עם צעקה אין זה ודאי, מכל מקום יש בכח התשובה עד יום הושע"ר, שיחול דין עיכוב קיום גזר דין. (ועין מש"כ בזה בקונטרס חידושי תורה הנדפס בסוף הספר קונטרס עצות לזכות בדין בימים הנוראים).



שמיני עצרת

עצרת היא, עצרתי אתכם אצלי, כמלך שזימן את בניו לסעודה לכך וכך ימים, כיון שהגיע זמנן להפטר, אמר, בני בבקשה מכם, עכבו עמי עוד יום אחד, קשה עלי פרידתכם (רש"י ויקרא כג לו).

וכבר העירו בזה דאמאי מבטל יום שמיני עצרת את קושי הפרידה, והרי הפרידה תהיה למחרת היום, וכן הקשו אמאי לא נאמר דבר זה אחרי חג הפסח וחג השבועות?

ובפירוש החזקוני בפרשת אמור כתב לבאר בזה: עצרת היא, משל למלך שבאו בניו להקביל פניו, פעם ראשונה אמר להם מתי תחזרו, אמרו לו לחמישים יום, פטרם לשלו', בשני' אמר להם מתי תחזרו, אמרו לו לד' חדשים, פטרם לשלו', בשלישית אמרו לא נוכל לחזור, עד לאחר שבועה חדשים, א"ל אם כן בבקשה מכם תתעכבו עמי עוד יום אחד, כדי שאשבוע בראייתכם, מאחר שתאחרו כל כך, לפיכך אין עצרת לישראל בפסח, לפי שחוזרין בשבועות, ולא בשבועות, לפי שחוזרין בסוכות, אבל בסוכות שאין חוזרין עד פסח מפני הגשמים, הקב"ה מעזרן עוד יום אחד, עכ"ל.

וכמה ביאורים ביאר בזה רבינו ראש הישיבה זצוק"ל:

הנה הרמח"ל בספרו "דרך ה'" כתב וז"ל: שסדרה החכמה העליונה שכל תקון שנתקן, ואור גדול שהאיר בזמן מן הזמנים, בשוב תקופת הזמן ההוא, יאיר עלינו אור מעין האור הראשון, ותתחדש תולדות התיקון במי שקבלו עכ"ל.

והיינו שבימי המועדות בכל מועד ומועד ניתן לישראל שפע רוחני, מעין התיקון והאור שהיה לישראל בזמן המאורע של חג זה.

והנה ע"י שמתחדש בעם ישראל השפעת הקדושה מתעלה מדרגתם הרוחנית. וכאשר עוברים ימי החג, וכלה הזמן שבו ניתן מן השמים התעלות המדרגות האדם, יש לו לאדם להשתדל שמעלתו הרוחנית שזכה לה בימי המועד לא תסתלק ממנו.

ויתכן שזהו מה שכתוב "קשה עלי פרידתכם", שהרי ע"י שנפרד מהימים שבהם ניתן עילוי ורוממות לישראל יכולים ח"ו ליפול ממדרגתם, וזהו קושי הפרידה.

וא"כ מבור שפיר מה שניתן יום שמיני עצרת, ומה הוא עוזר להוריד את קושי הפרידה, דכבר העירו שהכתוב "עצרת" מרמז שניתן כח "לעצור" את הקדושה שזכה בה בימי החג, ואפשר שביום זה ניתן לאדם סיוע מיוחד מן השמים, שיהיה בכחו שישאר אצלו ממעלת הקדושה שזכה בה בימי החג, וגם דבר זה הוא סיבה להקפיד על הנהגתו של האדם ביום זה שיזכה ע"י עבודתו, שישאר אצלו ממעלתו הרוחנית שזכה בה בימי החג.

ואם כן דבר זה מיקל על קושי הפרידה, וזה שכתוב, שמשום שקשה פרידתם ניתן יום שמיני עצרת, שע"י שמיני עצרת שומרים על המדרגות שהתעלו בהם בימי החג ולא מאבדים אותם.

ולא קשה למה בפסח ובשבועות לא נאמר קשה עלי פרידתכם, דהנה שביעי של פסח קרוי בתורה "עצרת" "ששת ימים תאכל מצות, וביום השביעי עצרת לד' אלקיך וגו'", וא"כ אותו סיוע מהשמים שניתן בשמיני עצרת כדי לשמור על המדרגות שקנינו בסוכות, ניתן בשביעי של פסח. ורק בסוכות שלא כתוב בתורה שיום השביעי של סוכות הוא עצרת, וא"כ היה מסתיים החג בלא עצרת, שם נאמר קשה עלי פרידתכם.

וחג השבועות שלא נכתב בו עצרת, אכן בגמרא בכמה דוכתי קרינן לשבועות עצרת, "יומא דעצרתא, ויתכן דשבועות שאינו אלא יום אחד, הרי דיום החג הוא גם יום עצרת.

באופן נוסף ביאר: הנה יום הושענא רבה הוא יום חתום גזר דין, ומן השמים חותמים גזר דינו של כל אחד, ובכף החיים כתב: ובעוה"ר נחתמים ביום זה גזירות צער וייסורים רח"ל.

וזהו שאמר הקב"ה קשה עלי פרידתכם, שהרי ברגע שנגמר חג הסוכות נגמר הדין של ישראל, וקושי הפרידה הוא מה שישראל נפרדים מיום זה כאשר נחתמו עליהם גזירות צער וייסורים ר"ל.

ובספר "ראשית חכמה" כתב דימי הסוכות נתנו כדי להאריך על האדם שישוב בתשובה, ואין פתקות הגזירות נמסרים ביד השלוחים עד ליל שמיני עצרת. ולפי זה זוהי הסעודה שזימנו המלך, שניתנו ימים אלו כדי לקרוע גזר דינו, ולכן כשנגמרו ימים אלו, ועדיין יש כאלו שלא נקרע גזר דינם, על זה אומר הקב"ה "קשה עלי פרידתכם" – שנפרדים מימים אלו בלי לקרוע גזר דינם. וכשהקב"ה רואה כל אחד איזה גזר דין קשה אדם סוחב על גבו, הוא אומר קשה עלי פרידתכם – קשה לי לראות איך שאתם נפרדים מהימים הנוראים.

ובזה מבואר שפיר מה שנתבטל קושי הפרידה ע"י חג שמיני עצרת, דהנה בספר יסוד ושורש העבודה (בסוף שער האיתן) כתב וז"ל: ויזהר האדם מאוד ומאוד ביום זה של שמיני עצרת לפשפש במעשיו היטב, כי עיקר מסירת הגזר דין של האדם הוא ביום זה, שאע"פ שנמסרו הפתקים ביום הו"ר, עדיין לא ניתן רשות לשליחים לפעול דבר עד שמיני עצרת, שביום זה אם לא עשה תשובה גמורה ואמיתית, נותנים רשות לשלוחין של מעלה שקבלו הפתקין מאתמול, שיעשו ויענישו כמו שכתוב בפתקין עכ"ד.

והנה הך מילתא דממתינין עם גזר הדין עד יום שמיני עצרת, כל זה הוא אחר שנאמר דיום שמיני עצרת יש בו תורת יו"ט, ולפי זה מבואר מה שנתבטל קושי הפרידה ע"י יום שמיני עצרת, שהרי בכוחו של אדם לתקן גזר דינו ביום שמיני עצרת. וביותר, דהנה כבר האריכו בספה"ק בעוצם גדלותו של יום שמיני עצרת, ועוצם ההשפעה שניתן בו לישראל, וזה הרי חיזוק גדול והתעוררות לתשובה שלימה, וממילא ע"י כך יומתק גזר דינם, וגדולת היום נאמרה ביום שיש בו חלות יו"ט, וא"כ ע"י מעלותיו, המיוחדות של יו"ט זה, מתבטל ביותר קושי הפרידה, שניתן להם יום מיוחד שיש בו סיוע מיוחד מן השמים לחיזוק המדרגה

הרוחנית, וע"י כך לחזור בתשובה ולהמתיק הדין, וכ"ז תליא בקדושת היום של שמיני עצרת, ולכן תוספת יום קדוש זה ביטל קושי הפרידה.
ובזה מבואר שפיר מה שלא נאמר קשה עלי פרידתכם בפסח ובשבועות, שהרי כל קושי הפרידה שייך רק בסוכות משום חיתום גזר הדין, ולא שייך זה בפסח ובשבועות.

בעוד אופן ביאר: בספר שם משמאל כתב וז"ל: ובזה שניתן תיכף השמ"ע על להבא, הוא רמז לאדם שאל יפול ברוחו אחר סוכות, לומר מה נשאר אצלי אחר כל אלה, כי השמיני עצרת ניתן ע"ז האופן שאח"כ יתחיל לעשותו, ובמעשיו הטובים שעושה האדם אחר שמ"ע, נקלט הכל בפנימיות הלב, עכ"ל. ובדבריו מבואר שכח היו"ט של שמיני עצרת הוא, שנתחדש לאדם כוחות במעשיו של אחרי החג, שהמעשים שעושה אחר החג הם מעשים המועילים שיכנס בלבו המדרגות שזכה בהם בימות החג, וגדולה היא עבודת האדם אחר החג בעסק התורה וקיום המצוות שע"י כך נקלט אצלו הכוחות מה שזכה בימי החג, ומי שמיקל ח"ו אחר החג, הרי גורם להפסד עצום של ההשפעות שזכה להם בימי החג, ולפי זה גם פשוט, מה שהועיל שמיני עצרת לבטל קושי הפרידה, שהרי עבודת האדם שאחר החג תועיל להשריש בנפשו השפעות החג, ולא הוי זה פרידה, אלא דצ"ב האיך הוא בפסח ובשבועות.

בעוד אופן ביאר: הנה הרמב"ם (פ"ח מהל' לולב ה"ט) כתב, השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה, ובאהבת הקל שצוה בהן עבודה גדולה וכו', ובמסילת ישרים כתב בתו"ד וז"ל, השני הוא השמחה, והוא עיקר גדול בעבודה, והוא מה שדוד מזהיר עבדו את ד' בשמחה, באו לפניו ברננה וכו', אמרו במדרש, אמר רבי איבון כשתהיה עומד להתפלל יהא לבך שמח עליך שאת עומד ומתפלל לאלקים שאין כיוצא בו, "כי זו היא השמחה האמיתית שיהא לבו של אדם עליו על שהוא זוכה לעבוד לפני אדון יתברך שאין כמוהו, ולעסוק בתורתו ובמצותיו וכו'", ומצינו שנתרעם הקב"ה על ישראל מפני שחסרו תנאי זה בעבודתם, שנאמר תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב וכו', עכ"ל.

ומעתה נראה, דקושי הפרידה הוא משום דביו"ט ששרויים בו בשמחה קל יותר להיות עובד את ה' בשמחה, וכאשר כלה היו"ט, קשה יותר העבודה מתוך שמחה, שהיא עיקר גדול בעבודה, וא"כ קושי הפרידה הוא על זה דמכיון שנגמר היו"ט עלול להתבטל עבודת ד' מתוך שמחה. וברש"י עה"פ "והיית אך שמח" (דברים ט"ז ט"ו) כתב, לפי פשוטו אין זה לשון ציווי אלא לשון הבטחה, וביאור הך הבטחה שלא נאמר ציווי, אלא הבטחה שיברכך לעתיד ותהיה לעולם שמח, וז"ל האבן עזרא, "והיית אך שמח, מצוה לשמוח בחג הסוכות, וי"א כי יברכך לעתיד ותהי' לעולם שמח עכ"ל.

והנה בגמ' פסחים (ע"א א') איתא, והיית אך שמח לרבות ליל יו"ט האחרון, ומכיון דקרא דוהית אך שמח בא לרבות ליל שמיני עצרת, א"כ אפשר לומר דהברכה שנאמרה בקרא דוהיית אך שמח שתהיה לעולם שמח, היא ברכה שמתברכים בה ביום שמיני עצרת, דביום זה הוא דזוכה לברכת השמחה שתהי' שרוי' בישראל.

ומעתה מבואר היטב מה שנתבטל ע"י שמיני עצרת קושי הפרידה, והוא משום דאם הך דקשה עלי פרידתכם הוי משום העדר עבודת ד' מתוך שמחה, א"כ מכיון דביום שמיני עצרת נתנה ברכה של שמחה לכל השנה, יהי' יותר בכח האדם לעבוד את ד' בשמחה, ואע"ג שאין שמחה זו כשמחת המועדים, מ"מ מכיון שיש כאן הבטחה לסיוע מן השמים לשמחה כל השנה, וע"י כך יהיה יותר באפשרות להיות עובד ה' מתוך שמחה, אזי אע"ג שבמועד בנקל יותר להיות עובד ה' מתוך שמחה, מ"מ יש כאן ביטול קצת של קושי הפרידה.

ומבואר שפיר מה שלא נאמר דבר זה בפסח ובשבועות, משום דנתינת השמחה ביום שמיני עצרת היא נתינה לכל השנה, וע"י נתינה זו נתבטל קושי הפרידה גם מפסח ובשבועות, ולן לא הוזכר דבר זה בפסח ובשבועות.

[ועיין בכ"ז בארוכה בקונטרס חידושי תורה בעניני חג הסוכות ושמחת תורה, הנדפס בסוף קונטרס בעניני חג הסוכות ושמחת תורה].

בעוד אופן ביאר: הבאנו לעיל את יסודו של הגאון רבי אשר קלמן בארון מנהלה הרוחני של ישיבת פונוביז' בליטא, הנהגת שמים היא שמי שבא ומתחבא ובוכה כביכול תחות כנפיו של הקב"ה – לאדם כזה יש הנהגה אחרת! אדם שלא נמצא בשום מקום אחר, הוא רק בורח אליו, הוא בורח לסוכה, "תחת כנפי השכינה", מי שבורח אל תחת המעיל של הקב"ה כביכול, איתו יש הנהגת רחמים אחרת! וזוהי ההנהגה של סוכות אחרי יום כפור, אולי יצא לך חס וחלילה דין לא טוב בנעילה, תברח תחת הכסות של הקב"ה!... תתכסה בכסות שלו ותבכה שם! שם יש רחמים מיוחדים, ועם הרחמים האלה אפשר לצאת גם מגזר דין של יום כפור.

אנחנו רוקדים ושרים במוצאי יו"כ, אבל אנחנו לא יודעים מה היה לפני כמה שעות, מה נגזר עלינו... ההנהגה שלנו צריכה להיות לברוח תחת כנפי כסותו! תחת כנפי השכינה! שם נזכה לרחמים. הסוכות לא מבטל את הגזר דין, הסוכות לא עוקר את הגזר דין, אבל למרות הגזר דין, אם אתה נמצא תחת כנפיו לא לוקחים אותך משם, לא מזיזים אותך משם.

חז"ל אומרים "עצרת היא" – עצרתי אתכם אצלי, כמלך שזימן את בניו לסעודה לכך וכך ימים, כיון שהגיע זמן להפטר, אמר, בני בבקשה מכם, עכבו עמי עוד יום אחד, קשה עלי פרידתכם", כשנגמר הסוכות הקב"ה קשה עלי פרידתכם, והוא נותן עוד יום שמיני עצרת.

הקב"ה אומר, נגמר הסוכות מה עם העגלים שלי? יש לי כלל ישראל של עגלים... עם חבילות צרות... עם יסורים... הוא יודע... הרי כל אחד עוזב את היום כפור עם חבילה... רבי איצ'ל פטרבורגר אמר פעם בשיחה דברים נוראים, במוצאי יום כפור אנשים חוזרים מבית הכנסת, יש מהם אנשים שחוזרים לבושים עם תכריכים!!

נמצאים בסוכות תחת הכסות של הקב"ה כביכול, הכסות נגמרת במוצאי סוכות, ואם הכסות נגמרת הקב"ה אומר קשה עלי פרידתכם, מה יהיה אתם יוצאים מהכסות שלי, אבל עם פעקאלעך... וזה לא שייך בסוכות ובשבועות.

והקב"ה אומר עיכבו עמי יום אחד, הקב"ה נתן לנו את שמיני עצרת, בזוה"ק כתוב שמחת תורה זה יום שכל מאי דבעי שאיל ויהיב ליה! בשמחת תורה השמים פתוחים! בשמחת תורה צריכים לרקוד וצריכים לשמוח, אבל צריכים גם הרבה להתפלל, כל אחד יש לו את החבילות שלו... כל אחד עם הסבל שלו... שמחת תורה זה יום שממלאים את משאלות הלב.

הבורא עולם אומר מה יהיה עם העגלים שלי? נתתי להם עוד יום, ביום הזה כבר אין את החליפה שלי, היום כבר אי אפשר להסתתר אצלי, אבל תבקשו היום בלי להסתתר! תבואו גלויים! בלי ההסתתרות! בלי הסוכות... תבואו לבתי המדרשות... כל אחד בבית שלו... תהפכו עולמות! תכוונו בתפילה... תבקשו... תתחננו... – רבונו של עולם נכנסים לשנה חדשה, תרחם עלינו עם הפעקעלאך שלנו... תרחם עלינו.

זהו המהלך, גמרנו יום כפור, ומתחבאים בסוכות תחת צל כנפיו של הבורא עולם, וכשנכמר סוכות הקב"ה אומר קשה עלי פרידתכם, מה יהיה אתכם... אז נתתי לכם שמחת תורה תנצלו את זה, אלו ימים גבוהים ננצל את זה, אל נבזבו את זה על כולם לא. (שפתי צדק).

* * *

כתב הגאון המופלא רבי חנוך העניך קרלנשטיין זצוק"ל: ושמעתי עוד בענין זה מאת הרה"ג רבי ירחמיאל קראם (שליט"א) בשם אמו"ר הגרד"צ קרלנשטיין (שליט"א) זצ"ל לבאר בדרך רמז בפרק לדוד ה' אורי וגו', שאומרים אותו מר"ח אלול עד הושענא רבא, ומפסיקין לאומרו לפי הרבה מנהגים בשמיני עצרת, [עי' במשנה ברורה (סימן תקפ"א סק"ב) וב"לוח דיני ומנהגי ארץ ישראל], דהנה נאמר שם "כי אבי ואמי עזבוני וה' יאספני וגו'", וי"ל בזה, דהרי ידוע מה שמובא בשם הקדמונים כי מיום ר"ח אלול עד הושענא רבא מאירין י"ג מידות הרחמים, [ובספר פנים יפות עה"ת (פר' אחרי) כתב וז"ל, ושמעתי הטעם, שאומרים פרק לדוד ה' אורי וגו' בימים אלו, מפני שיש בו י"ג שמות הוי"ה כנגד י"ג מידות הרחמים, עכ"ל], וזה יש לרמוז בפסוק הנ"ל כי אבי ואמי עזבוני וגו', אב"י בגי' י"ג, אמ"י בגי' נ"א, וזהו רומז לנ"א הימים שמר"ח אלול עד הושע"ר שאז היו מאירין י"ג מידות הרחמים, ואכן, ביום שמיני עצרת הרי "עזבוני", כי

אז כבר אין הארה זו של י"ג מידות הרחמים, ולכן גם אין אומרים פרק זה של לדוד ה' אורי וגו', ואולם ביום שמי"ע יש מצב חדש של "וה' יאספני", כלומר, דאנחנו כביכול "בבית ה'", וזהו שיא הפיסגה הרוחנית, וכמש"נ.

* * *

ואכן מצות השמחה ביום זה של שמי"ע הוא עיקר מצות היום, וכמו שמצות היום של סוכות הוא סוכה ולולב ומצות היום של פסח הוא מצה כמו כן ביום זה מצות היום הוא שמחה, ושמחת יו"ט זה גדולה יותר מכל שמחת שאר הימים הטובים, כמבואר בלשון ספר החינוך שם, וביותר י"ל עפי"מ ששמעתי מאת אמו"ר הגרד"צ קרלנשטיין (שליט"א) זצ"ל רמז עה"פ והיית א"ך שמח, דהנה א"ך זהו בגי' כ"א, וזהו כ"א ימים בשנה שיש בהם מצות שמחה, כולל ימי יום טוב שני של גלויות וכולל ראש השנה שלפי הרבה ראשונים שהובאו בשאגת אריה סימן ק"ב יש בו מצות שמחה, ט' ימי סוכות, ח' ימי פסח, ב' ימי שבועות וב' ימי ר"ה, עכ"ד.

ואולם כיון דמבואר בגמ' שם דפסוק זה של והיית אך שמח וגו' בא ג"כ לרבות שמחת שמיני עצרת, וכן עפ"י מה שהובא לעיל ששמיני עצרת הוא סיום כל הימים הטובים וכולל כח כולם, אזי י"ל דנרמז בזה ששמחת כ"א הימים טובים כלולה ביום זה, ולכן הוא יום שמחה גדולה לישראל, וכלשון החינוך שם, וזהו כי שמחת כל כ"א הימים כלולה ביו"ט אחרון זה. (מתוך הספר "קונטרס בעניני חג הסוכות ושמחת תורה").

* * *

בשמיני עצרת השמחה "בו ביום" הוא "בו בקב"ה"

ואכן יעוי' בילקוט (פר' פנחס) שם, דאיתא התם, וכיון שיצאו שבעת ימי החג אומר הקב"ה לישראל "עכשיו אני ואתם נשמח יחד" וכו', וכיון ששמעו ישראל כך, התחילו מקלסין להקב"ה ואומרים "זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו", עכ"ל, וחזינן דהפסוק "זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו" קאי על שמיני עצרת, ושמעתי מאת אמו"ר הגרד"צ קרלנשטיין (שליט"א) זצ"ל דיי"ל בזה בדרך רמז, דהנה ב"ו בגי' ח', ורומז ליום שמיני עצרת, שהוא היו"ט היחידי ביום שמיני, עכ"ד, אכן צ"ב למה דוקא על שמחת יום זה נאמר "בו" דמשמע בו ביום, והרי כבר אמרו במד"ר שם דהשמחה אינה בו ביום אלא בהקב"ה, וצ"ב.

ונראה בזה, דבאמת חלוק יום זה משאר ימים טובים, וביום זה גם השמחה "בו ביום" הוא "בו בהקב"ה", וביו"ט זה הכל היינו הך, כי גם כל מהותו של יום זה וכל המתנה של יום זה הוא שאנו זוכין להיות במחיצתו של הקב"ה, וא"כ השמחה במתנתו של יום זה הוא שמחה בהקב"ה ובתורתו וביראתו, ואנו שמחים על זה שאנו זוכין לקרבתו יתברך ולהיות כביכול "בבית ה'", ועל יום זה נאמר ג"כ "כי ב"ו ישמח לבנו וגו'", ובאמת גם הפסוק שהובא במד"ר שה"ש שם "נגילה ונשמחה בך" יכול להתפרש גם על שמיני עצרת, יום ב"ך שהוא כ"ב תשרי, אשר על יום זה נאמר "אשרי אדם עוז לו ב"ך" וכנ"ל, וכן נאמר (תהילים ט', ג') אשמחה ואעלצה בך וגו', ועוד נאמר (תהילים ע"ו, ה') ישישו וישמחו בך וגו', וכן (תהילים פ"ז) ושרים כחוללים כל מעיני בך וגו', כי באמת יום זה הוא כולו בך, כולו לה', כלשון ספר החינוך הנ"ל, וכן שמחתו של יום זה היא בתורתו של הקב"ה, שמחת תורה, וכנרמז ג"כ בפסוק הנ"ל "נגילה ונשמחה בך", ב"ך רומז לכ"ב אותיות התורה וכדאי' בחז"ל, ודו"ק. (מתוך הספר "קונטרס בעניני חג הסוכות ושמחת תורה" מאת הגאון המופלא רבי חנוך העניך קרלנשטיין זצוק"ל).



שמיני עצרת – יום גומרה של תורה

מנהג כל ישראל לסיים את קריאת פרשיותיה של תורה ביום שמחת תורה. וגם בני מערבא שהיו מסיימים את התורה בשלש שנים ולא בכל שנה כמנהגינו, יום סיום התורה היה בשמחת תורה, ובלא ספק דברים בגו.

וביאר בזה רבינו ראש הישיבה: הנה בספר "שפת אמת" (סוכות תרנ"א) כתב וזה לשונו: 'סוכות' זמן שמחתנו" – אחר ימים הנוראים, והוא כמ"ש "שמחתי מתוך יראתי" (תנא דבי אליהו, פ"ג). וב"עיקרים" מקשה: הלא עיקר עבודת השם יתברך ביראה, ואיך כתיב "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה"

(דברים כח, מז), כי יראה ורעד היפוך השמחה. ומתרגן: כי אדם השלם כפי מה שמוציא השלימות הוא מלא שמחה ולפי שעיקר השלימות – היראה, מביא עוד שמחה וכו'.

ועל פי דברי בעל ספר 'עיקרים' מסיים שם ב"שפת אמת": 'ולכן אחר ראש השנה ויום הכפורים שזכינו לשוב לפניו ולירא ממנו, יראה זו מביאה שמחה', עד כאן.

והנה, אחר שנשתלם האדם בראש השנה ויום הכפורים בתשובה ויראה, מוסיף הוא להשתלם גם בימים הקדושים שבין עשור לראשון. ולאחריהם בא חג הסוכות על מצוותיו – ארבע מינים והישיבה בסוכה בצלא דמדימנותא, ויום הושענא רבה שבסופו של החג, וחג שמיני עצרת עצמו. כל אלו מוסיפים עוד ועוד בשלמותו של האדם.

ונמצא אפוא, שאין לך יום בשנה שהאדם יותר שלם ביראה מיום שמיני עצרת שבא אחר כל הימים הגדולים הללו. ולפי יסודו של בעל ספר 'העיקרים', שגודל שמחתו של האדם הוא ביחס ישר לשלמותו שהיא יראתו, הרי ביום זה מגיע האדם גם לתכלית השמחה אליה הוא יכול להגיע.

הרצון היה, שסיום חמשה חומשי תורה יהיה בזמן שאדם שרוי בדרגה הנעלה ביותר של שמחה. וכאמור, אין לך זמן שאדם נמצא בשמחה יותר מיום זה, ואשר על כן קבעו את יום הגומרה של תורה ביום שמיני עצרת (שיח צדק – אלול ימים נוראים סכ"ה)

* * *

כתב ה"שפת אמת": שמחת התורה הוא הכנה על השנה להיות קבוע בתורה כמ"ש חז"ל על שלא ברכו בתורה בתחלה. ולכן בתחלת השנה יש שמחת תורה, שיתבונן האדם גדלות התורה שהם דברי אלקים חיים. וע"י התשוקה והשמחה להתדבק בתורה נשאר אח"כ דביקות מעסק התורה, כמ"ש במדרש וזאת הברכה שיש ברכת התורה לפני' ולאחרי'. וכן אף אנשים סוחרים שבכל השנה אין עוסקים תמיד בתורה. מ"מ ע"י השמחה בתחלת השנה שקובע בלבו וקשה לו לפרוש מדברי תורה. מועיל לו של ישכח לגמרי אף שעוסק בדברים אחרים. וכתיב שמח זבולון בצאתך. וקשה כי למה ישמח בחלק זה. רק שהוא עצה שע"י השמחה קודם שיצא לסחורה ע"י זה יהיה נשמר בצאתו. ולכן יש שמחת התורה בתחלת השנה כנ"ל (לסוכות תרל"ד).



פרשת וזאת הברכה

הברכה בזכות התורה

וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלקים את בני ישראל לפני מותו (ל"א א).

דבר אחר, וזאת הברכה, אמר רבי שמואל בר נחמן, כיון שבא משה לברך את ישראל, באה התורה והקדוש ברוך הוא לברך את ישראל, וזאת הברכה, זו התורה, שנאמר בה (דברים ד, מד): וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל. (דברים לג, א): אשר ברך משה זה משה, (דברים ד, מד): איש האלקים זה הקדוש ברוך הוא, שנאמר (שמות טו, ג): ה' איש מלחמה. וכל כך למה, לקים מה שנאמר (קהלת ד, יב): והחוט המשלש לא במהרה ינתק. (מדרש רבה יא ד).

בבעל הטורים כתב, וזאת הברכה. בגימ' זו היא התורה. כי בזכות התורה ברכה.

הגאון רבי אלתר טוביה וין תלמיד הישיבה דראדין כותב באחד ממאמריו: רגיל היה הס"ק מרן בעל החפץ חיים לבאר מאמר חז"ל על הפסוק "וזאת הברכה" שאמרו "אין זאת אלא תורה", במשל דלהלן: דרך העולם כשאחד רוצה לדעת בסביבות עלות השחר האם השמש כבר יצאה על הארץ והאם כבר החלה להאיר את הבריאה, פונה הוא אל חברו ושואלו: ההאיר כבר? היצא? ואינו מפרש בשאלתו, ההאיר, היצא כבר השמש, כי זאת יודעים האנשים כולם כששואלים אודות דבר המאיר לעולם הכוונה היא רק לשמש, כך כאשר התורה אומרת "וזאת הברכה", אין צורך לומר ולפרט וזאת ברכת התורה, שכן הדבר פשוט וברור הוא לכל כי הכוונה היא לתורה! (מאיר עיני ישראל ח"ב).



זבולון ויששכר עשו שותפות, זבולון לחוף ימים ויאלץ לפרקמטיא צספיות, ומשכר ונותן לתוך פיו של יששכר, והם יושבים ועוסקים בתורה, לפיכך הקדים זבולון ליששכר, שותרתו של יששכר על ידי זבולון היתה (רש"י).

צבראשית (מט יג) כתב רש"י: זבולון לחוף ימים. על חוף ימים תהיה אלכר, חוף, כתרומתו ספר, מרמ"א צלע"ז, והוא יהיה מאי תדיר אל חוף חניות, במקום הנמל, שחניות מציאות שם פרקמטיא, שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא, וממלא מוזן לשכר יששכר, והם עוסקים בתורה, הוא שאמר משה שמח זבולון צלאתך ויששכר צלהליך (דברים לג, יח), זבולון יאלץ בפרקמטיא, ויששכר עוסק בתורה צלהלים

זבולון יוצא בפרקמטיא, ויששכר עוסק בתורה באהלים – והוא ההסכם וזבולון המבואר ברמ"א (יו"ד סי' רמ"ו הל"א), על הא דכתב בשו"ע: "ומי שאי אפשר לו ללמוד, מפני שאינו יודע כלל ללמוד או מפני הטרדות שיש לו, יספיק לאחרים הלומדים". וז"ל: הגה: ותחשב לו כאלו לומד בעצמו (טור), ויכול אדם להתנות עם חברו שהוא יעסוק בתורה והוא ימציא לו פרנסה ויחלק עמו השכר.

ובביאור הגר"א שם כתב שמקור הדברים הוא בבראשית רבה (פרשה צ"ט): "זבולון לחוף ימים ישכן" – הרי זבולון קדם ליששכר, ולמה כן? אלא לפי שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה וזבולון בא ומאכילו, לפיכך קדמו, עליו הכתוב אומר (משלי ג' י"ח) "עץ חיים היא למחזיקים בה", וכן משה אומר (דברים לג י"ח) "שמח זבולון בצאתך" למוד של יששכר שלך הן, שאתה מסייעו לישב בהן.

ומבואר מדברי ה"חפץ חיים" שהסכם זה הוא הסכם של ממש, מקח וממכר לכל דבר, בספרו "אהבת חסד" (ח"ב פ"ב) כתב ה"חפץ חיים": דהא דתקנו חז"ל באושא: המבזבז אל יבזבז יותר מחומש שמא יצטרך לבריות – שאדם לא יתן יותר מחומש ממנו לצדקה. כל עיקר התקנה הוא לסתם צדקה אבל להחזקת התורה מצדד בספר שיטה מקובצת (כתובות מ"ט) דלא שייך זה כלל, וכן בדין אחרי שבעבור זה יש לו חלק בשכר תורתו כמו שמצינו ביששכר וזבולון ששבט זבולון היה מחזיק לשבט יששכר והיה נוטל חלק בשכר תורתו כדאיתא במ"ר פרשת נשא למה זכה זבולון להקריב שלישי לנשיאים לפי שחיבב את התורה והרחיב ידיו לפזר ממנו ליששכר כדי שלא יצטרך שבט יששכר לפרנסה ולא יתבטל מלעסוק בתורה, לפיכך זכה זבולון להיות שותף לתורה והיה חבירו של יששכר וכו'.

הגאון רבי ירחמיאל קראם זצ"ל הביא בספרו: פעם הוכיח ה"חפץ חיים" קלות את אחד הנדיבים, אשר ידו היתה פתוחה לכל דבר שבקדושה: "אם אכן אתם מאמינים כי עשיתם עסקה, וכי אתם שותפים בתורתם של בני הישיבה, מדוע לא עלה בדעתכם לבוא ולבדוק, והתעניין בטיבה של הישיבה ובמידת קול התורה הנשמע בה, כמו סוחר הבא לבדוק את עסקיו?..."

שאלה תמימה נשאל אותו נדיב על ידי רבן של ישראל, אך המסר הצפון בה נוקב ויורד עד תהום. נותן לו הנדיב זבולון בן ימינו, כמה מאות או אלפי רובלים וחושב לו כי הוא עושה חסד עם התורה, בני תורה חיים על חשבוננו וניזונים מכף ידו הפתוחה, נכון, הודות לתרומתו שהרים יכולים בני יששכר שבישיבה לשבת וללמוד, להחזיק את העולם ולהמשיך הלאה את מסירת התורה שמדור דור.

אך טעות היא לחשוב כאילו והוא זה אשר נותן ואינו מקבל, אדרבה, ההפך הוא הנכון, יותר ממה שהוא נותן, הרי הוא מקבל. שכן, המחזיק תורה הוא כלומד תורה ונמצא שבשכר פרוטותיו שנתן, קנה לו את עולמותיו, הרוחניים. כל קיומו הרוחני ואף הגשמי, אינו אלא הודות לתורה הנלמדת באמצעות עזרתו, והנוקפת גם לזכותו, שכרה של התורה הוא הרי לאין שיעור.

ה"חפץ חיים" היה אומר: יותר ממה שהתומך עושה עם הלומד, עושה הלומד עם המחזיק, שכן האחרון מרויח בפרוטותיו חלק מעולמות הנצח של ההתענגות על ה' הנרכשים הודות לתורתו של הלומד.

והוסיף: העונש הגדול ביותר שיכול תומך תורה לקבל הוא הפסקת קבלת תמיכתו על ידי מוסדות התורה. ע"כ

ביאורם של דברים כתב ה"חזון איש": ... הננו חוזרים לפרש שזה שהשתמשנו בלשון "מקנים" אין כוננתו מעין הקנאה של חפצים הגשמיים, שאין התורה ומצוות בכלל נכסי שיצאו מרשות לרשות, אלא כוונתו

שמשרשי התורה הקדושה שזה שמחזיק את לומדי התורה ושעל ידי הונו ורכושו יכולים התלמידים להשאר ולהתקיים בבית מדרשם ולהגות בתורה, יש לו להמחזיק הזה זכות התורה ונעשה שותף עמהם והתורה שהם לומדים נקראת על שמו כמו שבא בדברי חז"ל שמעון אחי עזרי' וישכר וזבולון (קוב"א א' מו).

אל לישכר למנוע עצמו מתמיכתו של ה"זבולון": הגאון רבי אשר משרשוב כותב בקונטרסו "כתר ראש" את אשר שמע מרבו הגאון רבי חיים מוולאז'ין: שאל לרבנו על דבר קבלת פרס מלימודו לחלק כישכר וזבולון, שנראה בהשקפה ראשונה שלימודו רק בשכר, ואמר: "מותר, ואדרבה אם עיניו צר ליתן חלק מלימודו לאחר, נראה מזה שרצונו לקבל שכר לעצמו ולמעט רצון בוראו מפני רצונו. אבל צריך שיחא מטרת חפצו ומגמתו רק שיעשה רצון הבורא ית"ש ומיניה יתקלס עילאה. שאם לא יקבל פרס, ילמד רק חצי היום, וכשיקבל פרס – ילמד כל היום ויהא נחת רוח לקב"ה על ידו מיום שלם".

וכך כותב ה"חזון איש": "אחדשה"ט, מכתבך קבלתי, הכסף הוא של שמעון אחי עזרי' שנתן עזרי' לשמעון אחיו, ואין ראוי לנהוג צרות עין שלא ליהנות מעזרי' וזבולון". (קוב"א א' מח)

וז"ל ה"חפץ חיים" (שם עולם ח"א פ"א) אם אין בכוחו להוציא הוצאות בעצמו על מזונותיו והוצאותיו, יתרצה שיחזיקו לו אחרים בזה, ויש אנשים שממאנין בזה וחושבין שלא לעשות כן מפני שגדול הנהנה מיגיע כפו, ובעבור זה ממילא מתרחקין מן התורה, דאין כח בידם לישב על הוצאותיהן, ושוגגין בזה שגגה גדולה, דכי מפני מדה טובה בעלמא יאבד הונה של תורה? ואפילו אם זה מצוה גמורה, אינו מחויב לאבד כל אושר הנצחי בשביל זה, וכל שכן דבאמת אינו רק מדה טובה בעלמא.

ואם מניעתו הוא מפני שאינו רוצה שאחרים יהיה להם חלק בתורתו, הוא קצת סימנא שלומד שלא לשמה ורוצה שכל העולם הבא יהיה שיך לו, דאי לאו הכי מאי אכפת לך אם אחר גם כן יקבל טוב מזה?

נוסח הסכם ישכר לזבולון שהכתיב ה"חזון איש":

הנעשה בין הרב ר'... ובין... פב"פ יתן בל"ג... בכל חדש מיום דלמטה להר' הנ"ל למען יוכל לעסוק בתורה וכל לימודו בעזרת תמיכתו הנ"ל שכרו חלק בחלק הלומד והמחזיק ובאופן המבואר ברמ"א יו"ד סי' רמ"ו ס"א בהגה' ובאנו עה"ח יום... נאום... בזה אני מאשר כי הארכנו את המדובר הנ"ל בל"ג עוד משך שנה, יום... (קוב"א א' מז).

שאלו את רבנו ראש הישיבה, אדם התומך באברך בלי הסכם ישכר וזבולון, האם יש למחזיק את אותו מעלה כמו אחד שעשה הסכם ישכר וזבולון, או שאם הוא תומך בלי הסכם ישכר וזבולון מעלתו פחותה? והנפק"מ שלו הוא האם לעשות הסכם ישכר וזבולון? וענה: מהסברא נראה שאין תוספת מעליותא שעושה הסכם ישכר וזבולון, או שתומך בלי הסכם.

זבולון לחוף ימים ישכון, יובן בס"ד כי יש שני מיני ימים, הא' הוא ים התלמוד והוא התלמוד בבלי שהוא הים הגדול, והב' הוא ים כפשוטו שעוסקים בו בפרקמטיא, ובו אניות סוחר, וזבולון היה עשיר ועוסק בפרקמטיא ומחזיק ביד ישכר שהיו עוסקים בתורה כמו שכתוב "ומבני ישכר יודעי בינה לעתים", והנה המחזיק יש לו חלק בתלמוד שעוסק התלמיד חכם כי בצל החכמה בצל הכסף, וכמו שכתבו חז"ל שיאמרו בעולם הבא לעשיר המחזיק ביד תלמיד חכם טול שכר מסכתא פלוני ומסכתא פלוני, והוא א"ל מעולם לא למדתי מסכתא זו, והם אומרים לו, אמת שלא למדת אבל החזקת ביד תלמיד חכם פלוני שלמד מסכתא זו, ואם כן בא וטול חלקך כאילו למדת... וזהו שכתוב וזבולון שהוא היה מחזיק ביד תלמידי חכמים לחוף ימים ישכון, "מים" תרי, משמע דקאי על ב' ימים, ים התלמוד וים הפשטי, וזהו "ימים" אותיות י"מ, י"מ שזוכה לתורה ולעושר. (אדרת אליהו – מה"בן איש חי).

כתב ה"חפץ חיים" (שמירת הלשון שער התורה פ"ו): "ודע עוד, שנמצא בספרים הקדושים, שהאדם המחזיק לומדי תורה, אף על פי שהיה עם הארץ בעולם הזה, זוכה שלעתידי ידע גם הוא את התורה, ובאמת דבר פשוט הוא, כיון שיש לו חלק בעצם שכר תורתו, וידוע דהתענוגים הגדולים שבגן עדן מתהווים מעצם רוחניות התורה, ממילא צריך לידע את התורה. ואם כן יחשוב כל אדם בעצמו, איך שצריך להחזיק לומדי התורה, דהלא בעולם הזה, אם היו אומרים לאדם שאיננו בן תורה (או אפילו אם הוא למדן, אך

המסכת שחברו התלמיד חכם העני לומד עתה, הוא לא למד אותה עדיין): כמה הייתי רוצה לתן, עבור שתהיה בקי פעל פה במסכת פלונית ופלונית, או ביורה דעה או בחושן משפט? בודאי היה משיב: אתן כל מה שיהיה ביכולתי, אפילו בעד פרק אחד, וכל שכן עבור מסכת שלמה, וזה אפילו בעולם הזה, שאין אנו מכירין את גודל קדושת התורה וגודל ערכה, וכל שכן בעולם הבא, ששם יראה כל אחד בעין את גודל קדושת התורה וישיג את רום ערכה, וכידוע ממה דאיתא בזוהר הקדוש, דמאן דירית מסכת חדא ירית עלמא חדא ומי שירש (שקונה) מסכת אחת יורש (קונה) עולם אחד). אך ישמח אחר כך בחלק התורה, שימצא מזומן לפניו, אשר לא עמל בו בעולם הזה, ורק בעד המעט שהפריש מעמלו בעודו בחייו, וכאשר יתבונן האדם תמיד בזה בעודו בחייו, ירוץ אחר בעלי תורה וירצה להתחבר בהם ולהחזיק אותם, הרבה יותר ממה האדם רץ אחר שותף אחד להשתתף עמו בעניני העולם הזה".

לפי גודל התמיכה, כי יגדל חלקו של הזבולון בתורת היששכר: וז"ל ה"חפץ חיים" (שם עולם פ"ו בהג"ה): "וכן גם עתה האיש אשר הוא בעל עסקים ולא יוכל לקחת חלקו בתורה, עליו להתאמץ בכל עוז על כל פנים לקחת לו שותף יששכר לקנות חלקו בתורה על ידו, וזהו בשני אופנים: אחד לקנות לו ממש איש מופלג בתורה ולתת לו צרכי חיותו בשלמות למען יהיה לבבו פנוי רק לעסוק בתורה ועבודת ה' יתברך, ואז בודאי יקנה לנפשו חלק בתורתו, וכענין יששכר וזבולון, אבל כל זה אם אמנם מחזיק אותו בכל צרכיו, דאז נעשה עמדו כמו שותף ממש ויהיה לו חלק בתורתו כמותו. הרי דהעיקר בזה שיתן כל צרכו ואז יהיה אצלו כשותף ממש, ומכל מקום, אם מך ערכו להחזיק את התלמיד חכם עם כל צרכי ביתו משלו, ישתתף בזה עוד אחד או עם שנים, ובודאי על כל מה שיקח יותר חלק בהחזקתו ככה יקח חלק בתורתו.

ואופן השני הוא להחזיק בכספו באחת מישיבות הקדושות קבוצים לתורה, וגם זה לא במעט כסף אשר יתנדב לזה עשרה או עשרים רובל כסף לשנה... ובפרט לענין לקנות על ידי זה חלקו בתורה בודאי אינו מספיק זה, ורק צריך לתמוך בסך גדול בערך שהיה צריך להוציא לקחת לו איש מיוחד לתורה שותף לו... ואם עושה כן, אשרי חלקו ובודאי לא יחסר לו חלק תורתו, וכמו דכתיב: "שמח זבולון בצאתך", ופרשתי הינו בצאתו מן העולם אין לו לדאוג כלל, ויוכל לשמוח, כי בודאי חלקו שמור שם וישיג שם ידיעת התורה הרבה מתורת יששכר שהיה יושב באהליה, והינו שעל ידו ישב באהלי תורה.

המחזיק תורה לא רק יקבל שכר על התורה שהיששכר למד בתמיכתו, ולא רק ידע את התורה שהיששכר למד, אלא דכל הזכות והמעלה שיש להתלמיד חכם עצמו כמו כן יש להמחזיקים בידי לומדי התורה, וז"ל ה"חפץ חיים" (שם עולם ח"א פט"ו): "וגם לענין תחית המתים שאמרו חז"ל (כתובות ק"א) דכל מי שיש בידו אור תורה, אור תורה מחיהו, וכל מי שאין בידו אור תורה אין אור תורה מחיהו, אמר שם במסקנא גם כן בהדיא דאם הוא מהנה תלמיד חכם מנכסיו עליהם נאמר "ואתם הדבקים" וזוכה גם כן לתחיה, והכל משום דכל הזכות והמעלה שיש להתלמיד חכם עצמו כמו כן יש להמחזיקים בידי לומדי התורה.

ופשוט לי דמאי טעמא איתא במדרש משלי "בנתה ביתה" זו התורה, ללמדך שכל מי שקנה לו דברי תורה קנה לו בית לעולם הבא וכו', ולא אמר מי שלמד תורה יש לו בית לעולם הבא, להורות לנו דכמו שבזה העולם אנו רואין שיש מי שבונה עבור עצמו בית בכוחו, ויש שאין בכוחו כלל לזה רק על ידי כספו משיג בית, כן הוא בענין היכולות העליונות, התלמידי חכמים בונים בעצמן על ידי לימוד תורתם בית לנפשותם, וכמו שאמרו חז"ל (ברכות ס"ד) אל תקרי בניך אלא בוניך, והמחזיקים – על ידי החזקתם קונים הדברי תורה, ובזה קונים הבית גם כן לנפשותם.

וגם יזכה שיפקח ה' את עיניו לעתיד וירחיב את אור שכלו עד שיזכה לישוב בישיבה של מעלה, כמו שאמרו (פסחים נ"ג) כל המטיל מלאי לכיסן של תלמידי חכמים זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנאמר (קהלת ז י"ב) "כי בצל החכמה בצל הכסף".

רבינו הגדול הגאון רבי אלעזר מנחם מן שך סיים את דבריו באסיפה עם חברי ה"ג'וינט": "כבוד יושב ראש של הג'וינט, התבונן לרגע אחד – מה עומד לפניך, כי זו יכולה להיות זכות שתיזכר לך לעולם, קשה לי לומר שתתנו, אבל הרי זוהי טובתכם!

רבינו הגדול הגאון רבי אלעזר מנחם מן שך אמר בדבריו במעמד הכנסת ספר תורה: "וזהו באמת אושר גדול לכולנו שישנם עוד יהודים שכאלה, היודעים להעריך מהי תורה והם משתדלים בהחזקתה" (מחשבת זקנים).

הכתוב אומר "עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר" (משלי יג יח), אומר הנצי"ב: שתי פעמים נאמר במקרא זה ענין החזקת תורה, ושנויים הם בהגדרתם, "מחזיקין בה" "ותומכיה". וכנגד שני אופני החזקת התורה נאמרו, האחד, "מחזיקים בה" – מי שמחזיק תלמידי חכמים באהבה, ביודעו כי למעשה מחזיק הוא את עצמו בזכות התורה, לכך נאמר "מחזיקים בה", ולא "אותה", שהם לא מרגישים שהם מחזיקים את התורה, אלא מחזיקים את עצמם על ידי התורה.

השני, "ותומכיה" – מי שמחזיק תלמידי חכמים לתמוך בם לבל תשכח התורה, אך אין הוא עושה זאת ברצון, ודומה בעיניו כאלו הוא המחזיק את התלמיד חכם ובזכותו הוא לומד. זה "תומכיה", שהוא חושב שהוא תומך בתורה.

הנה בעולם הזה נראים שניהם מאושרים בשווה, כי אין אדם יודע מה שבלב השני, אך בעולם הבא שחרם אינו שווה, מי שמחזיק תלמידי חכמים באהבה ושמח בכך, הרי גם בעולם הבא יתענג בשכרו, אך מי שמחזיק בעל כרחו, הגם שיקבל שכר על מעשהו, מכל מקום לא יתענג הוא בשכרו.

זהו שנאמר בגמרא (ב"ב ע"ה) מי שעניו צרות בתלמיד חכם, עניו מתעשנות בחופתו. כלומר, אמנם הוא יקבל שכר בעולם הבא בחופתו ויהיה הוא מאושר בפני אחרים הרואים חופתו, אך הוא עצמו לא תהיה לו הנאה מכך. כשם שבעולם הזה אחרים אישרוהו על שהחזיק תורה, אך הוא עצמו לא נהנה ולא הכיר כי עץ חיים היא למחזיקים בה.



מי שיש לו תורה יש לו הכל!!

"אשריך ישראל בוי כמוך" (ל"ג כ"ט).

לאחר שפרט להם הזכרות אמר להם מה לי לפרוט לכם, כלל דבר הכלל שלכם (רס"ו).

ולכאורה דברי רש"י תמוהים מהו "הכל שלכם"? ואמר רבינו ראש הישיבה זצוק"ל, הכל שלכם – תורה יש לכם, ומי שיש לו תורה יש לו הכל!! הוא יכול להיות בלי פרנסה – אבל אם יש לו תורה יש לו הכל!!

בשמחת תורה שיצא בשבת שאלו את רבינו ראש הישיבה, האם אפשר לבקש בקשות פרטיות בשמחת תורה?

וענה: שממש בקשות פרטיות לא מבקשים בשמחת תורה, ושאלו, האם בגלל שזה יצא השנה בשבת אין לבקש בקשות פרטיות? וענה שלא, אלא גם בשמחת תורה רגיל לא נוהגים לבקש דברים פרטיים. והוסיף: אבל לבקש על תורה מותר! ותגידו לי, כשמבקשים על תורה שבה יש את הכל האם זקוקים לבקש על עוד דברים? תבקשו על תורה – וכשיש תורה יש הכל!

חז"ל אומרים (מדרש רבה פרשת תרומה) "יש לך אדם לוקח מקח יש בו זהב אין בו כסף, יש בו כסף אין בו זהב". אחד קונה דבר, או שקונה זהב או שקונה כסף, או שדות או כרמים. "המקח שנתתי לכם תורה יש בו כסף יש בו זהב יש בו שדות יש בו כרמים".

הקשה רבינו ראש הישיבה, מה הפשט בחז"ל, הרי תורה מעל הכל, להשוות כסף לתורה? וכך אמר במשאו בפני בני תורה: רבותי, יושבים פה ציבור שגם אם תתנו להם מליונים הם לא יעזבו את הסברא, לא יעזבו את הדף גמרא, אפשר להעמיד את זה בבחינה, זה לא רק הם אלא ב"ה גדל דור של בחורים, לכו קחו בחור בישיבה בן שבע עשרה או שמונה עשרה, בחור צעיר, תציעו לו כל הון שבעולם ותאמר לו רק אל תלמד, הבחור הצעיר יענה לכם – אני מוותר לכם על הכל אבל על הגמרא אני לא אוותר! תורה אני אלמד! אפשר לראות את זה, זה דבר מפעים, ילדים בני שבע עשרה שמונה עשרה אף

אם יגידו להם תהיו גבירים גדולים ואחר כך תבנו תורה תבנו ישיבות, יגידו לא, תורה רוצים! אז מה כן
ההשוואה, זה לא דמיון בכלל.

הפשט הוא, כל בן תורה יודע ומרגיש את זה, אדם שיושב ולומד תורה, אדם שמתעמל בסוגיא מה הוא
מרגיש? אם הוא קצת מתבונן, הוא מרגיש שיש לו את כל העולם כולו. אתם תווכחו לדעת, הוא יושב
בסוגיא הוא לא מרגיש שחסר לו, ולא רק שלא חסר לו, הוא מרגיש שיש לו, ה"יש" הוא כל כך גדול, יש
לו את הכל – כסף זהב שדות כרמים – הכל יש לו! זוהי ההרגשה, זה חפצא מיוחד של הרגשה שאדם
מרגיש, לא שיש לי כסף ולא שיש לי זהב – יש לי הכל, הכל יש לי, הרגשה מיוחדת.

תתבוננו בזה, ותרגישו יש לי הכל, יש כסף זהב שדות כרמים, הכל! הכל יש לנו. כתוב בפסוק "אשריך
ישראל מי כמוך", אומר רש"י **הכל שלך**. מה זאת אומרת העולם הוא שלנו? הכוונה היא, דעו לכם, בעומק
הסוגיא... בעומק העמל... בעומק עבודת השם... מרגישים יש לי ממש את כל העולם כולו, יש לי סברא
יש לי את כל העולם, הכל יש לי! זוהי ההרגשה. וכל אחד יכול להגיע לזה, כל אחד יכול להגיע להרגשה
הזאת – יש לי את הכל!



עבד השם

וימת שם משה עבד יהוה בארץ מואב על פי יהוה (לד ה').

באבן עזרא כתב: "וימת שם משה עבד יהוה", שאפילו במותו עשה מה שצוהו כעבד, על פי ה', כי הוא
אמר לו עלה ומות, וכן נכתב על אהרן על פי ה', וכן על פי ה' יחנו ע"כ.

וביאר הגאון רבי מרדכי גיפטער ראש ישיבת טעלז, כוונתו שאפילו מיתתו לא היתה אצלו מידי דממילא,
אלא עשיית רצון ה' כעבד ה'.

ועל פי זה ביאר מה שמשה רבנו התאוה למיתתו של אהרן, וז"ל: שמיתתו של אהרן היה מדעת, בקיום
ציווי ה' שימות, ולכן נתאוה משה לאותה מיתה, וזכה גם הוא להצטוות על המיתה, והחזיר משה נשמתו
לבוראו על פי ציווי ה', שגם במיתתו קיים מצות ה', ולא כדרך כל אדם שאין במיתתו קיום מצוה.

* * *

כתב הגאון רבי אלחנן וסרמן: כתב הרמב"ם (פ"ה מהל' תשובה הל"ב): שכל אדם ראוי להיות צדיק כמשה
רבינו, ואף שהתורה העידה "ולא קם כמשה", היינו נבואה ולא בצדקתו. אבל באמת הדבר פשוט מאוד
שאי אפשר לשום אדם להגיע למדרגתו של משה רבינו ע"ה גם בצדקותו, ואם כן דברי הרמב"ם צריכים
ביאור.

וזה ביאורו: מצינו בכתוב כי משה רבינו נקרא "עבד ה'", ופירש הרד"ק (ריש יהושע) כי גדר עבד הוא שאין
קנין לעבד בלא רבו ויד עבד כיד רבו ומה שקנה עבד קנה רבו. וכזה היה משב רבינו ע"ה, שכל כוחותיו
וחושיו ודעתו היו כולן קודש לה' לבדו ולא השתמש בהן לשום צורך אחר רק לה', והמדה הזאת נדרשת
מכל איש ישראל, כדתנן "וכל מעשיך יהיו לשם שמים" (אבות ב' י"ב). והדבר הזה מוכרח מאליה, דהא כל
מה שיש לו לאדם נקצב לו במדה ובמשקל לתכלית הנרצה ולא ניתן לו שום דבר לבטלה, ואם כן על
כרחך חובתו להשתמש בכל מה שניתן לו לעבודת השי"ת. וזו היא מדרגתו של משה רבינו ע"ה.

ואף שבוודאי אפילו אם יעבוד אדם בכל כוחותיו אלפי אלפים שנה, לא יגיע עד קרסוליו של משה רבינו,
היינו מפני שלא ניתנו לשום אדם כחו ובינתו של משה רבינו ע"ה, אבל בשביל זה לא נגרע כלום מערכו
של אדם פשוט, שהעני בקרבן עני יוצא ידי חובתו כמו העשיר בקרבן עשיר, "ואחד המרבה ואחד הממעיט
ובלבד שיכוין אדם את דעתו לשמים" (מנחות י"ג). וזו היא כוונת הרמב"ם שכל אדם לפי ערכו ולפי כוחותיו
יכול להיות עבד ה', כמו משה רבינו לפי כוחותיו.

* * *

כשנפטר ה"חפץ חיים", הספידו **תלמודו הגדול הגאון רבי אלחנן וסרמן**. כשנעמד להספיד, אמר בהאי
לישנא: רבותי מה לא אפשר לומר על רבינו זצ"ל, ואדרבה, מאחר שאצלו שייך הכל, את כל המעלות, צדיק
וגאון, קדוש וחסיד וכו', מפחד אני שאינני יוצא ידי חובתי, כי כאמור, אי אפשר לומר בתוך הספד אחד את

כל מעלותיו של רבינו הקדוש, אבל הספד צריך לומר, ואגיד את אותו הספד שהקב"ה אמר על משה רבינו. כתוב בתורה "וימת משה עבד ה'", לכאורה צריך להבין, וכי רק את זה אפשר לומר על רבם של כלל ישראל שהיה "עבד נאמן"? וכי לא נשאר עוד איזה שבחים להגיד על מושיענו ונותן התורה שלנו?

אלא צריך לומר, שהתואר "עבד" הוא הכי חשוב, כי "עבד" פירושו הוא, שכל מה שקנה עבד קנה רבו, לעבד אין יד, ולכן אין לו מגרמיה כלום, אין לו לעצמו שום דבר, שהוא ביטול העצמיות לחלוטין. וזה מה שאמרה התורה על משה רבינו, ואת זה אומר על רבינו הקדוש ה"חפץ חיים" זצ"ל, כי לפי השגתנו בביטול העצמיות כך היה רבינו, רבינו ה"חפץ חיים" היה "עבד ה'".

רבינו ראש הישיבה נסע בערב שבועות במסירות נפש למסור שיחה לעשרים בחורים בישיבה של אחד שהרגיש כלפיו הכרת הטוב גדולה, והטעם שהסכים לנסוע בימים הלחוצים של ערב שבועות היה בשביל ההכרת הטוב שחש כלפי ראש הישיבה שם, וכשהתפלאו בפניו למה מתאמץ כל כך והרי יש שם בסך הכל עשרים בחורים, אמר: אנחנו חיילים, אם הפקודה זה ללכת לדבר לבחור אחד אז הולכים, אם הפקודה זה הכרת הטוב אז נוסעים, הולכים לפי פקודות, מספיק אנחנו חיילים מורדים ומשתמטים...

המשגיח דלויקווד הגה"צ רבי נתן וואכטויגל היה אומר: הקב"ה אמר "עבדי הם ולא עבדים לעבדים" (עי' קידושין כ"ב), אבל אם אדם לא מקבל עליו עול תורה כראוי מוכרח שיהיה לו עול אחר, ואז חלילה הוא עבד שפל משועבד לשאת את העול של השייגץ שקובע את הבגד הזה עם הקנייטש הזה...

❧

הצער הנורא כשרואה שחברו גדל בתורה והוא לא.

ויבכו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיָּתְבוּ יָמֵי בְּכִי אֲבֹל מֹשֶׁה. וַיְהִי־עַ בֵּן נֹן מֵלֵא רוּחַ זַחְכְּמָה כִּי סִמַּךְ מֹשֶׁה אֶת יָדָיו עָלָיו (לד' זז-ט).

כתב ה"חתם סופר": לולי דמסתפינא אמינא, תמו ימי בכי על סילוקו של משה, ובכו בכיה אחרת כי ראו שיהושע מלא רוח חכמה כי סמך משה ידיו עליו, ונצטערו כל אחד ואחד על שהיה בידו גם הוא לשרת את משה ולהיות פניו מאיר כלבנה ועצלותו של כל אחד ואחד גרם לו, על כן מרוב זה הצער תמו בכי אבל משה עכ"ד.

דהיינו שהצער שהיה להם על עצמם היה כל כך גדול שהפסיקו לבכות על משה רבינו ובכה על הצרה של עצמם...

וז"ל של **רבינו ראש הישיבה** בשיחה: אין לך אדם בלי יסורים, יש בסובל יסורי הגוף, ואם ביסורי הנפש, כשרואה שאינו לומד ואינו מצליח בלימוד כמו שרוצה... שחבירו מצליח יותר ממנו... וצער הקנאה הוא נורא ואיום...

הגאון אומר: שאחרי שכן אדם נפטר הוא צריך לעבור שבעה דינים, והדין הראשון זה כשהוא מונח על הרצפה מיד אחרי שהוא נפטר, בשעות אלה באים מלאכים, ומראים לו את הכוחות הרוחניים שהיו לו, ולמה הוא היה יכול להגיע, הוא רואה בחוש שהוא היה יכול להיות גאון גדול, וצדיק גדול, והוא יודע בעצמו למה שבאמת הוא הגיע ושהוא מאד מאד רחוק מזה, והצער הזה שיש לו זה הדין היותר קשה מכל הדינים!

כשהראו לרבינו הגדול **הגאון רבי אלעזר מנחם מן שך** את דברי הגאון: ביקש שיעתיקו לו את הדברים, ושמר אותם ליד מיטתו!!

רבינו הגדול הגאון רבי אלעזר מנחם מן שך אמר בשיחה לבני ישיבה לצעירים: בעת זקנותו, מבקש האדם לתלוש שערות ראשו כאשר הוא מגלה מה יכול היה לעשות בבחרותו ולא עשה! אתם עדיין

צעירים, והאפשרות בידכם לעשות ולפעול גדולות ונצורות, עשו זאת – בכדי שלא תבקשו בזקנותכם למרוט את שערותיכם!

דעו, כי כשם שדרגתו של הרופא מושפעת בעיקר ממידת השקעתו בלימודיו, וכן בכל מקצוע ומקצוע – כך דרגתו של ה"תלמיד חכם" מושפעת השפעה מכרעת מעמלו ושקידתו, ככל שבחור ירבה לעמול – כך יגיע בלי ספק להישגים גדולים ומשמעותיים יותר!

אכן, ישנו הבדל אחד בין לימודי הרפואה לבין התורה הקדושה... בעוד שאיש אינו יכול לערוב לו לרופא שיצליח, אפילו אם יעמול ויתייגע – הרי שלבן תורה ישנו ערבות ברורה... חז"ל הקדושים כבר הבטיחונו כי "יגעת ולא ומצאת אל תאמין" והתורה הקדושה מעידה "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו"!

ואם כן, סיים רבינו – מי הוא זה אשר לא ימהר לחטוף ולזכות בהזדמנות הנדירה הזו, לממש את ההבטחה הגדולה אשר ניתנה בידו, לעמול ככל יכולתו ולהגיע אל פסגת ההצלחה! נצלו את ימי הנעורים – פנה אל בני הישיבה – ובוודאי תגדלו תלמידי חכמים מופלגים ברבות הימים! (אורחות הישיבה).

גודל הזכות לשרת את גדולי ישראל

עוד מבואר ב"חתם סופר" הזכות הגדולה, והמעלה הגדולה שזוכים על ידי שמשרתים את גדולי ישראל, וכלשונו של החת"ס "שיהושע מלא רוח חכמה כי סמך משה ידיו עליו", והם הבינו שזכה לזה משום ששרת את משה, ולכן "נצטערו כל אחד ואחד על שהיה בידו גם הוא לשרת את משה ולהיות פניו מאיר כלבנה ועצלותו של כל אחד ואחד גרם לו".

סיפר רבי יוסף לב: בשנותיו האחרונות של רבי שמעון שקאפ, בשהותו לצורך מנוחה ביערות דרוזגניק, זכיתי להיות לו לעוזר בכל בוקר להלביש את מעילו, כי היה הדבר קשה עליו לרוב חולשתו. בוקר אחד איחרתי מעט, והנה כשאני מגיע אני רואה את רבי ברוך בער ליבוביץ נוטל את המעיל ומלביש את רבי שמעון, תוך שהוא מביע שמחה גדולה על הזכות שנפלה בחלקו – לשמש את רבי שמעון!

סיפר רבי יצחק אידלשטיין: פעם הזדמנתי לביתו של רבי ברוך בער ליבוביץ וראיתי שיש שם תכונה רבה. כששאלתי לפרש העניין, השיבו לי שהגיע לקמניץ יהודי זקן שהיה משמשו של רבי חיים מבריסק, וזו סיבת התכונה. אותו שמש שהיה אז בביתו של רבי ברוך בער במשך כמה שבועות, ונתכבד שם בכבוד גדול.

רבינו ראש הישיבה היה מפליג בשבחם ובזכותם של אלו שזכו לשמש ולהיות לעוזר לרבותינו גדולי ישראל זיע"א, והיה תמיד מתייחס אליהם בייחס מיוחד.

המשגיח דליקווד הגה"צ רבי נתן וואכטויגל היה אומר: סיפר המשגיח רבי יחזקאל לוונשטיין, ב"קלם" לא היו מביאים שמשים, ובני התלמוד תורה עצמם היו מסדרים את הספסלים ומכבדין את בית המדרש. וכן מצינו אצל יהושע שהיה מסדר את הספסלים ופורס את המחצלאות, בעינינו נראה כאילו שזו עבודה פשוטה הראויה לשמשי בית המדרש, אך אין זו דרך האמת, כי רק העוסק בשימושה של תורה ראוי להנהיג את ישראל ולקבל את שלשלת מסירת התורה ממשו רבינו ע"ה, כי המשמש ומבזה עצמו ואינו שם לב לזה כלל, הרי זה ראייה לחביבות כבוד התורה בעיניו שמבטל אהבת עצמו עבור התורה (לקט רשימות)



ולכל היד הזוהק ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל (לד יב).

אמר פעם רבינו ראש הישיבה: התורה נגמרת ב"לעיני כל ישראל" – בשבירת הלוחות, בשביל שנדע ברור, שזה קל לשבור לוחות, אם הולכים אחרי משהו ורואים שהוא מסלף, מיד עוזבים אותו.



ינחני ב"מעגלי צדק" מהנהגותיו ואמרותיו של מו"ר מרן ראש הישיבה הגאון רבי דוב צבי קרלנשטיין זצוק"ל

סוכות

סוכות ס"ו.

בערב סוכות כשהיינו בבני ברק, מרן התרגש לראות את כל המכירות של הארבע מינים, וכשעברנו ליד אחד מארגוני החסד, אמר, פה עושים את העסקים הכי טובים.

* * *

סיפר מרן: שבמלחמת יו"כ במוצאי יו"כ בשיבה נסעו, שהיה ספק אם לעזוב את העיר, היה ציבור חרדי קטן מאוד בודדים ממש, והסתפק בזה מאוד, ואמר נכון פחדתי עשיתי חשבון צודק שהם יכולים להגיע עד אשדוד, אבל למעשה מה שהכריע אצלי לא היה הפחד, אלא הרמב"ם אומר חייב אדם לשמח בניו הקטנים ברגל, הילדים כ"כ רצו לנסוע לב"ב אז נסעתי לסוכות.

* * *

שח מרן: אין לתאר מה היה אצלנו כל ווערט של הבריסקער רב, כשיצא ביארצ'ייט הראשון בערב סוכות תשכ"א הקונטרס על קידוש החודש יומא סוכה, ישבתי כל הסוכות אצל ההורים שלי בסוכה ועברתי על הספר, עוד פעם ועוד פעם – אי איזה סוכות היה לי, איזה גישמעק. את התורות על התורה ידעתי בעל פה על בראשית ושמות, (בויקרא נעצרת), זה היה האווירה אז, שבאתי לישיבה זה כבר היה פחות, ולא הבנתי איך זה יכול להיות הרי תורת אמת היתה בפיהו.

* * *

סיפר מרן: בסוכות של מלחמת יו"כ, הייתי בדירה של השווער שלי (השווער היה בירושלים), למדתי שם את הבני יששכר פעם ראשונה, התענגתי על זה כל הסוכות.

* * *

אמר לי פעם לקנות לו לסוכה, פלקט גדול של מזרח, לא חיות וכדו'. ותמונות של הרב שך החזו"א הסטיפלער הרב והבריסקער רב, ור' חצקל' זיע"א.

* * *

אירע ואברך שח לפי תומו שנאנס והתפלל בסוכות שחרית ביחידות בביתו, מיד נזעק ואמר: הלל של סוכות בבית! איך אפשר ככה להתפלל הלל!?

* * *

מרן הקפיד לשתות בסוכה, והתחלתי לספר לו מעשה עם מרן הגר"ח מבריסק, שהיקל בשתייה מחוץ לסוכה, ואמר לי מרן, יש לי שו"ע ומ"ב וחזו"א, ובשו"ע כתוב הרי זה משובח, מרן הרב שך אמר לי פעם, עוד יגידו שצריך להניח תפילין כי מרן החזו"א הניח תפילין...

* * *

סיפר מרן, המהרי"ל דיסקין היה מברך את כל מי שהיה מגיע לסוכה שלו באגוט יו"ט, ויה"ר שתזכה לשבת בסוכת עורו של לוותן, ופעם עברו שני אנשים מתחת לבית שלו, ואחד אמר לשני, בא נעלה לקבל ברכה מהמהרי"ל דיסקין, ואמר לו השני בזלזול, מה בשביל שיגיד לי שתזכה לשבת בסוכת עורו של לוותן... (אתה מאמין לכה דבר, המהרי"ל דיסקין!!), ולמעשה הם עלו, והמהרי"ל בירך את הראשון, ולשני הוא אמר, אגוט יו"ט, ומי שלא רוצה לא יישב...

* * *

אברך שהגיע לביקור חג אצל מרן אמר שהוא הגיע גם בשביל שמחת יו"ט, ואמר לו מרן, ר' דוד מושביץ הגיע למרן הרב מבריסק, ואמר אני מקווה שאני לא מפריע, וענה לו הרב מבריסק, אם אתה מפריע או לא, תיכף נראה, גם לך אני אומר, אם יהיה לך שמחת יו"ט תיכף נראה, אבל לי יש כבר שמחת יו"ט.

* * *

שאלתי את מרן, אם אחד מצטער בסוכה כי בבית מפחדים שהוא יושן בסוכה, והוא מצטער שהם מפחדים, האם זה נקרא מצטער? וענה, זה לא מצטער זה דאגות.

* * *

ארבע מינים

מרן אמר שברור שצריך לשים את האתרוג ביד שמאל, יש מנהגים מה לוקחים ראשון, צריך לקחת כמנהג אבותיו, ולהמשיך עם אותו מנהג. מרן נהג לקחת קודם את האתרוג. ולוקח את האתרוג כדרך גידולו, ומכיוון לא לצאת עד אחרי הברכה.

* * *

אחרי הלל כשראה שיש עלים מהערבות ליד המקום שלו ביקש מנכדו שישם אותם בתוך הנרתיק של הלולב.

* * *

סוכות תשס"ב

מרן לקח יותר מג' הדסים, ואמר שקשה להיות בטוח שכל השלש יהיו כשרים עם כל הקפידות של המשולשים, אז ככה אני שם הרבה שיהיה ביניהם ג' כשרים.

* * *

נישק את האתרוג גם אחרי הלל וגם אחרי הושענות כל יום.

* * *

סיפר מרן: שאלו את החזו"א על אתרוגי גרוס – חדרה, אם זה כשר, ואמר החזו"א, זה כשר לטיגון, למאכל זה כשר, רבי דוד פרנקל סיפר לי שהחזו"א אפי' לא הסכים להחזיק את זה ביד בשביל שלא יגידו...

* * *

פעם בתחילת אשדוד, אנשים מהעיר היו קונים אתרוגים ממש מורכבים, לימונים... והיה מאוד קשה להשיג את האתרוגים של החזו"א, אז ר' ירחמיאל קראם (שליט"א) רצה לחלק את האתרוגים של חדרה, והוא טען שבירושלים כולם לוקחים את זה, ולפחות שייקחו את זה... וסיפר מרן: שר' ירחמיאל שאל האם לחלק את זה, ואמר שהסתפק בזה, והצדדים שלו היו, שאתרוגים שהחזו"א אמר עליהם שהם "כשרים לטיגון", אנחנו לא צריכים לחלק, וגם שאנחנו לא מתעסקים עם כאילו רווחים של "לפחות זה", ואמר שלא רצה להכריע בזה לבד, ושאל עוד משהו, שגם הסכים עמו שלא יעשו את זה.

* * *

סיפר מרן: פעם עסקתי הרבה מאוד עם הארבע מינים וכו', ואחרי שחתני הגאון רבי משה שמידע שליט"א נכנס למשפחה הוא היה עוסק עם זה, ופעם הוא הראה לי נקודה שחורה באתרוג, והסתכלתי כמה פעמים ולא ראיתי כלום, ואז אמרתי אני כבר לא רואה טוב אני מפסיק להסתכל על אתרוגים.

* * *

סיפר מרן: עד שהגענו לאשדוד ידענו רק מההדסים הצפתיים, היה צריך מסירות נפש ממש לחפש הדסים, בוקר שלם חפשתי ובסוף ר' חצקל' ברטלר ריחם עלי ונתן לי הדס אחד.

שהגענו לאשדוד אז נסענו לרחובות לקבל הדסים תימנים, וזה היה הרבה יותר קל, החזו"א לקח מזה, אבל אחרי שנים שמעתי שהרב מבריסק לא אחז מזה, הוא טען שזה הרכבה, תלמידי החזו"א החדירו כ"כ את הארבע מינים, בשנה האחרונה שלי בב"ב התפללתי ביו"כ אצל הרב לנדא (היה סיפור שלם עם אמא שלי), ומיד אחרי "שמע ישראל" ניגש אלי דוד פרנקל, ואמר לי, מחר בשמונה בפרדס ברמת יצחק...

* * *

הוש"ר

בליל הוש"ר אחרי שמרן מסר שיחה בסוכה, ביקש מהבעל תפילה הגאון רבי אבינועם אנסבכר שליט"א שינגן "ונתנה תוקף".

* * *

אחרי קריאת התורה לפני מוסף, הוריד את הקשרים העליונים מהלולב.

* * *

אמר שמסברא הסגולה בערבות חבוטות בהוש"ר, זה גם בעלים שלא נפלו, שהסגולה זה בערבה שחבטו אותה.

* * *

בהושענא רבה שנת תש"ס, באמירת "תענה אמונים" החזיק מרן בידו שתי חבילות של הושענות לפליאתנו, ושבכל אחת היה חמש ערבות, ובשעת החבטה הניח חבילה אחת מידו, וחבט רק בחבילה אחת, ולאחמ"כ לקח את החבילה השניה וגם חבטה, והיה לפלא בעיני הציבור! וכשהלכנו אחרי התפילה לביתו שאלו מדוע נהג כך?

וסיפר לנו שבשנים האחרונות בכל שנה מביא לו יהודי ערבות להושענה רבה, והשנה לא ידע אם ההוא יביא לו או לא, ולכן קנה ערבות מהודרות, אך לפתע בבקר של הו"ר מגיע היהודי והביא לו ערבות, ולמעשה הערבות שכבר קנה היו הרבה יותר יפות ממה שהיהודי הנ"ל הביא, אבל יש חשש שיהודי זה יפגע אם יודע לו שמרן לא השתמש בערבות שלו, ואע"פ שיהודי זה לא מתפלל בישיבה כלל, וגר מחוץ לעיר, ולכן השתמש בשתי החבילות וחבט כל חבילה בנפרד עד הסוף, ואז יצא שחבט בערבות המהדורות שקנה וגם בערבות של היהודי הנ"ל כדי שלא יפגע.

* * *

קשה ואי אפשר לתאר במילים על דף את חובתו של מרן לארבע מינים, ולסוכה, איך שכל יום אחרי הלל ואחרי ההושענות היה מנשק בחיבה ובהתרגשות את האתרוג, וביותר ראו בהוש"ר אחרי הצהרים שהיה נפרד שוב מהארבע מינים,

היה נוטלן ומנשקן בהתרגשות, ואח"כ היה מבקש לשים אותם, ליד המיטה, ואח"כ היה מבקש בהתרגשות – תביא לי שוב ליטול את הארבע מינים... ושוב היה נוטלן ומנשקן בחיבה ובדמעות... וכך זה היה חוזר על עצמו כמה פעמים, כמו שאדם נפרד מהתינוק שלו לשנה שלימה, שמחזיק אותו שוב ושוב כשנפרד ממנו... ובסוף היה מניחם ליד המיטה.

לא שייך לעלות את המעמדים הללו בכתב... אשרי עין ראתה... הלא למשמע אוזן דאבה נפשנו...

ובהוש"ר תשס"ב אחרי ההושענות מרן שם את הד' מינים ליד המיטה, ואמר שאח"כ הוא ישים את זה ליד הדלת, שבשניהם יש ענין, ואפשר לקיים שניהם.

אח"כ לקחתי את הד' מינים של מרן מליד המיטה בשביל לנענעה, ואמר לי שלא להחזיר את זה ליד המיטה אלא להביא לו את הד' מינים, והחזיק את זה אצלו, ואמר, גם אלו שלא החזיקו את הד' מינים שלהם כל היום, בהוש"ר בן החזיקו, השויגער שלי סיפרה שאביה רבי יעקב משה חרלפ זצ"ל היה מחזיק בהוש"ר כל היום את הד' מינים. וזה מדין חיבוב מצוה שבזמן האחרון של המצוה מחזיקים את זה כל היום.

* * *

שמחת תורה

בשמחת תורה (תשס"א) לפני ההקפות מכרו הקפות לבחורים בדפי גמרא, ואחרי שבחור קנה שרו ומחו כפים, מרן מחה כפים בשינוי, ואמר לי, שכל ההיתר למחוא כפים בשמחת תורה זה רק לכבוד התורה, רק כשרוקדים לס"ת, ולכן רק בהקפות עצמם מותר למחות כפים.

* * *

בשמחת תורה תשס"ד מרן ישב והסתכל על הריקודים, ואמר לי: אפשר לראות בריקודים מי מתלהב באמת ומי זה אצלו חיצוני, ושהבעתי פליאה, אמר, זה פשוט מאוד.

* * *

בשמחת תורה האחרון של החזו"א שהיה את הסיפור של החשמל וכו', בבוקר הרב זצ"ל שלח את מרן להביא את החזו"א, ומרן רקד לפני החזו"א כל הדרך.

* * *

מרן דיבר על שמחה פנימית שאדם יכול להגיע אליה, ולא תמיד צריך דברים חיצוניים להביא את השמחה, ובתו"ד אמר, אני יספר לכם, במלחמת יו"כ הייתי בשמחת תורה בבני ברק, לא היה לי נוח לעלות להקפות לישיבה, וג"כ לא רציתי את כל ההמוניות, אז בשמחת תורה נכנסתי לחדר של השוער שלי לבד, וישבתי ושרתי שירים של שמחת תורה, וגם קצת רקדתי, זה היה אחד מהשמחות תורה השמחים ביותר שהיו לי, רק צריך שיהיה כלי קיבול לזה משהו שיקבל את השמחה.

* * *

סיפר מרן: פעם אחר ההקפות כשהלכו לבקר את המשגיח הגה"צ רבי אליהו אליעזר הרב דסלר פתח ואמר: התבוננתי היום היטב בבחורים, מי רקד בהקפות ומי לא רקד, כמה רקדו ואיך רקדו, ושמתי לב, שאלו שבמשך השנה לומדים היטב, דווקא הם לא השתתפו כ"כ כל כך בריקודים, ולעומת זאת, אלו שלא לומדים כל כך במשך השנה, הם דווקא השתתפו מאוד בריקודים.

* * *

מסופר שפעם בהקפות בשמחת תורה רצו להביא לרב זצ"ל ספר תורה, והרב תפס את תלמידו מרן שהיה אז בחור, ואמר – אני רוקד עם ס"ת חי!

* * *

אמר לי מרן, שילדה מגיל שלש לא להכניס כלל לבית מדרש בשמחת תורה, ואם יש לה שרוולים קצרים, אפי' תינוקת לא להכניס שזה לעיני כל ישראל.

ואמר ששימו מודעה בבית הכנסת "זכרון יוסף" בשמחת תורה, שאין להכניס ילדות מעל גיל שלוש לבית הכנסת, ואמר: אע"פ שהחזו"א הקל בזה, אבל למעשה מקפידים ע"ז כמ"ב.

* * *

שמחת תורה תש"ס

בקידוש אצל חתנו מורנו ראש הישיבה הגאון רבי משה שמידע שליט"א כששרו מרן מחה כפים בשינוי, ושאל נכדו הגאון ר' אריה שליט"א, הרי מפורש בהלכה שמותר בשמחת תורה למחות כפים לכבוד התורה? והשיב לו מרן, דכל ההיתר הוא רק בזמן ההקפות לכבוד התורה.

וסיפר בשם ר' דוד פרנקל ששאלו את מרן הגרי"ז למה הוא לא עשה הקפות גם במנחה ובמוצאי שמחת תורה, והשיב שלאהבת תורה שלו מספיק ז' הקפות, וביאר בזה מרן דכל ההיתר לרקוד בשמחת תורה אף שזה יו"ט הוא משום שהריקוד הוא כבוד התורה, וא"כ י"ל דרק ריקוד עם אהבת תורה אמיתית הוא ריקוד של כבוד התורה, אבל ריקוד חיצוני סתם אינו כבוד התורה ושוב אסור לרקוד.

ושאלו את מרן דא"כ לנו הבחורים שלא זכינו לאהבת תורה אמיתית אסור לרקוד כלל, והשיב מרן, ע"ד בעלי המוסר דהחיצוניות מעוררת לפנימיות, וע"י החיצוניות אפשר להגיע לאהבת תורה, אבל באמת י"ל דכל בחור ישיבה עם קצת התבוננות יכול להגיע לאהבת תורה אמיתית, ובחור רציני רוקד עם התבוננות ואהבת תורה ושוב ריקוד זה מותר בשמחת תורה.

ושאלו את מרן דא"כ אמאי לא רקד הגרי"ז גם במנחה ובמוצאי ש"ת עם התבוננות, ואמר שכנראה לא היו לו כוחות. והביא מרן מש"כ במעשה רב שהגר"א שמח בכל עוז כשהס"ת היה בחוץ אבל כשהס"ת היה בארון הקודש שמח כבכל יו"ט, וביאר מרן כנ"ל דכל הדין שמחה המיוחד הוא רק לפני הס"ת, ואף שכל השמחה בשמחת תורה הוא עם התורה והיא כבוד התורה י"ל דנאמר דין מיוחד על שמחה לפני התורה. וסיים מרן, דעל כל מה שעשה כל השנים בשמחת תורה שלו, יש לו מה לענות למעלה.

* * *

שאלתי את מרן אם מותר לשבת בהקפות כשהס"ת בחוץ, ואמר מרן דאין שום היתר לשבת כשהס"ת בחוץ, וזה שאומרים שיש מחיצה מהאנשים שרוקדים לא ניחא לו.

* * *

בשמחת תורה הביאו למרן ס"ת קטן כדי שיוכל לשבת בהקפות, והביא לכל הילדים להחזיק את הס"ת וקרא לילדים ושאל אותם החזקת כבר... ואמר שיש בזה ענין לילד להחזיק ס"ת.

* * *

מרן הקפיד מאוד בליל שמחת תורה כשהרגיש שהשמחה בישיבה לא מספיק גדולה, ואמר, שמחת תורה של ישיבה! ובסוף רקד ושר הרבה יותר מכוחותיו!!

* * *

סיפר מרן: הרב זצ"ל בשמחת תורה ששרו בישיבה פרץ פעם בבכי ואמר, אני נזכר בפונובי"ז בליטא איך שרו, "וטהר ליבנו לעבדך באמת".

* * *

פעם בזמן ההקפות הגיע אברך עם בנו הקטן ואמר לילד שיתן שלום לראש הישיבה, והילד התבייש לגשת למרן, ואז הגיע עוד אברך עם בנו, והילד השני רץ ונתן יד למרן, וכשהם הלכו אמר לי מרן, תראה מה זה מידות, כבר בכזה גיל, הילד התבייש לגשת אבל כשהוא ראה את החבר שלו ניגש אז הוא ניגש, הוא ניגש ואני לא...

* * *